

ΧΡΙΣΤΟΥ ΑΠ. ΛΑΔΙΑ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ 300 Π.Χ.

ΑΠΟ ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ ΕΤΑΙΡΑΣ ΠΑΣΙΦΙΛΗΣ
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑΙΑ ΟΜΟΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΦΙΛΑΙΝΙΔΑ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ 300 Π.Χ.

ΧΡΙΣΤΟΥ ΑΠ. ΛΑΔΙΑ

ΑΘΗΝΑ 2009

ΧΡΙΣΤΟΥ ΑΠ. ΛΑΔΙΑ

**ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ 300 π.Χ.
ΑΠΟ ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ ΕΤΑΙΡΑΣ
ΠΑΣΙΦΙΛΗΣ
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑΙΑ ΟΜΟΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΦΙΛΑΙΝΙΔΑ**

ΕΙΣΗΓΗΣΗ

**ΣΤΟ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΙΣΘΜΙΑΣ
ΠΟΥ ΟΡΓΑΝΩΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ ΤΟ
1993**

Επιμέλεια ύλης:

**Ηλίας Απ. Λαδιάς – Βιλελμίνη Γ. Ψαρριανού
Συνδρομή στις έρευνες των Ιστορικών Πηγών:
Αριστείδης Δουλαβέρας**

ΑΘΗΝΑ 2009

ΧΡΙΣΤΟΥ ΑΠ. ΛΑΔΙΑ

«ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ 300 π.Χ.
Από μια επιστολή της Κορινθίας εταίρας Πασιφίλης
προς την Αθηναία ομότεχνή της Φιλαιίδα »

Εισήγηση στο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ισθμίας
που οργανώθηκε από την Νομαρχία Κορινθίας – Κόρινθος 1993
ISBN: 978-960-99080-0-9

Copyright © 2009

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΡΙΣΤΟΥ ΑΠ. ΛΑΔΙΑ

Ναυαρίνου 19β – 15232 Χαλάνδρι

e-mail: caladias@otenet.gr

Το παρόν εκτυπώθηκε στον εκδοτικό οίκο
«Παπαζήση» (Νικηταρά 2-4, Αθήνα)

Επιμέλεια ύλης:

Ηλίας Απ. Λαδιάς – Βιλελμίνη Γ. Ψαρριανού

Συνδρομή στις έρευνες των ιστορικών πηγών:

Αριστείδης Δουλαβέρας

Διατίθεται δωρεάν. Επιτρέπεται η αναδημοσίευση
με την προϋπόθεση αναφοράς των πηγών

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
Πρόλογος του Εισηγητή Δρ. Χρίστου Απ. Λαδιά.....	1
Πρόλογος του ΣΗΦΗ Γ. ΚΟΛΛΙΑ, τ. Δημάρχου Κορίνθου	3
«ΑΠΟΦΑΣΗ ΕΚΔΟΣΗΣ ΒΙΒΛΙΟΥ».....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Ο ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΠΩΝΥΜΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ ΤΟ 300 π.Χ.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ ΕΤΑΙΡΑΣ ΠΑΣΙΦΙΛΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑΙΑ ΟΜΟΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΦΙΛΑΙΝΙΔΑ (ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΜΙΧ. ΚΟΠΙΔΑΚΗ).....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 - ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ 300 π.Χ.	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 - ΑΛΛΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΟ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΟΥ 300 Π.Χ.....	49
ΠΗΓΕΣ.....	53

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πρόλογος του Εισηγητή Δρ. Χρίστου Απ. Λαδιά

Το έτος 1987, διαβάζοντας το περιοδικό «ΑΝΤΙ», μου κίνησε την περιέργεια ένα κείμενο με τον τίτλο «Η γενέθλια ημέρα της εταιρίας Πασιφίλης». Ήταν η δημοσιευμένη μετάφραση από το αρχαίο πρωτότυπο κείμενο ενός παπύρου που βρέθηκε το 1931 στην Αίγυπτο, στο Κοπτικό μοναστήρι των μαρτύρων Κάρπου και Παπύλου, κοντά στην οάση El Achrein. Ανευρετής του παπύρου ήταν ο διάσημος Γερμανός αρχαιολάτρης Friedrich von Lugenkerl-Betrüge, ο οποίος το παρέδωσε στο πανεπιστήμιο της Λειψίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι το ανωτέρω πρωτότυπο κείμενο είχε δωρηθεί από το μοναστήρι στον Γερμανό Αρχαιολάτρη. Το 1935, ο Klaus Kleinigkeit, παλαιογράφος του ίδιου Πνευματικού Ιδρύματος, δημοσίευσε στο περιοδικό «Nugal Priscorum» τις πρώτες του παρατηρήσεις που αναφέρονταν στη χρονολόγηση του κειμένου, καθώς και σε κάποιες επιφυλάξεις του για το αν το κείμενο ήταν πράγματι η επιστολή της γνωστής Εταιρίας Πασιφίλης ή ήταν ρητορικό γύμνασμα σοφιστού, της ίδιας ή άλλης εποχής, που γνώριζε πολύ καλά τα πρόσωπα και τα πράγματα της Κορίνθου.

Αργότερα μεσολάβησε ο δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος και ο ανωτέρω Παλαιογράφος δεν ασχολήθηκε πλέον με τις επιστημονικές του έρευνες και το αρχαίο Κείμενο βρέθηκε ευτυχώς τυχαία από τον καθηγητή Μιχ. Κοπιδάκη, το 1986, στην Ζυρίχη στην Ιδιωτική συλλογή του Ernest Bucherinz, αντιγράφηκε από αυτόν και στη συνέχεια μεταφράστηκε από τον ίδιο.

Το μεταφραστικό αυτό κείμενο του Μιχ. Κοπιδάκη προσπάθησα να σχολιάσω συνδυάζοντας πρόσωπα και γεγονότα εκείνης της εποχής, υπογραμμίζοντας τις συνήθειες εκείνες των αρχαίων προγόνων μας που εξακολουθούν να υφίστανται και σήμερα!

Το σύνολο των σχολιασμών μου αποτέλεσαν την εισήγησή μου στο επιστημονικό συνέδριο που έλαβε χώρα στην Ίσθμια το

1993 και το οποίο είχε ως τίτλο του «Το Πανελλήνιο Συνέδριο της Ίσθμιας».

Με την εισήγησή μου προσπάθησα να δώσω ζωντανή την εικόνα της εποχής εκείνης διαχωρίζοντας τους κοινωνικούς τομείς, καθώς και να παρουσιάσω ανάγλυφη την καθημερινότητά της.

Όμως, θεωρώ ότι μάλλον δεν πρέπει η επιστολή της Πασιφίλης να ήταν ρητορικό γύμνασμα κάποιου σοφιστή, ενδέχεται, ωστόσο, να γράφτηκε από σοφιστή καθ' υπαγόρευση ή σύμφωνα με τη επιθυμία της Εταίρας Πασιφίλης.

Κλίνω προς την ανωτέρω θέση μου, γιατί διαπίστωσα ότι τα στοιχεία της επιστολής είναι «ζωντανά»! Όλα τα στοιχεία ή τα περισσότερα αυτών, ονόματα, τοποθεσίες, γεγονότα, στοιχεία, ήθη και έθιμα κ.α. που αναφέρονται, αναφέρονται και από άλλους ιστορικούς και συγγραφείς ή και άλλα αρχαία κείμενα.

Παραδείγματος χάριν, διαβάζοντας την μονογραφία του I. Miller που δημοσιεύθηκε το 1904 σε μετάφραση του Σπυριδώνος Λάμπρου, διαπίστωσα ότι και το άλλο σημαντικό πρόσωπο, ο παραλήπτης της Επιστολής, η Εταίρα Φιλαινίδα, ήταν υπαρκτό πρόσωπο της ίδιας εποχής και ζούσε στην Αθήνα. Επίσης, όπως διαπιστώνεται και από την επιστολή της Πασιφίλης, το γνωμικό για τους κρασοπατέρες της εποχής εκείνης του 300 π.Χ. που έλεγε ότι: «Ο πρώτος κρατήρας (ποτήρι κρασιού) είναι για την υγεία, ο δεύτερος για τον έρωτα, ο τρίτος για τον ύπνο, ο τέταρτος για την ύβρη, ο πέμπτος για τα γρονθοκοπήματα, ο έκτος για την τρέλα και την μανία», είναι το ίδιο με εκείνο που ήταν γραμμένο μέχρι και στις μέρες μας σε πινακίδα τοίχου Οινομαγειρείου χωριού της Ορεινής Κορινθίας. Το ανωτέρω καταδεικνύει ότι μια άποψη της εποχής εκείνης πέρασε από γενιά σε γενιά και έφτασε μέχρις στις ημέρες μας!

Τέλος, η Επιστολή της Πασιφίλης αποτελεί πλούτο λεκτικό της λεξιμαγευτικής Ελληνικής γλώσσας, ανεκτίμητο παρατηρητή γεγονότων της Κορίνθου του 300 π.Χ. και αδιαμφισβήτητο επισημαντή ότι οι Έλληνες είμαστε ο ίδιος λαός με εκείνο της εποχής του 300 π.Χ.

Δρ. Χρίστος Απ. Λαδιάς

Πρόλογος του ΣΗΦΗ Γ. ΚΟΛΛΙΑ, τ. Δημάρχου Κορίνθου

Ο δοκιμιακός αυτός λόγος του κ. Χρίστου Λαδιά, πρ. Νομάρχη Κορινθίας, είναι μια λαμπρή ιστορική τοιχογραφία, μιας πτυχής της ζωής της Αφνειού Κορίνθου, που, ως γνωστόν, υπήρξεν από τις πιο σημαντικές πόλεις του αρχαίου Κόσμου.

Είναι μια πολύτιμη συμβολή στην Κορινθιακή βιβλιογραφία για την Κορινθιακή ζωή του 300 π. Χ.

Η Κορινθία εταίρα Πασιφίλη γράφοντας προς την Αθηναία ομότεχνη της Φιλαινίδα δείχνει ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη ζωή στην Κόρινθο τη θρησκευτική, πνευματική, οικονομική, για τον πλούτο των εταίρων, για τη διαδικασία του συμποσίου, τους χορούς, τα όργανα (μουσικά), τα θεάματα, τις τελετουργίες, τις παροιμίες και το γνωμικό λόγο της εποχής της.

Προσέτι, έχουμε στοιχεία για την προσωπικότητα της Πασιφίλης από το λίαν ενδιαφέρον περιεχόμενο της επιστολής της προς τη Φιλαινίδα.

Οι εμπειρίες μας άσφαλτα μας πληροφορούν ότι είναι σπάνιο πράγμα Νομάρχης, με οξύτατα προβλήματα της Διοίκησης, να ασχολείται με ειλικρινές ενδιαφέρον και με τα πνευματικά προβλήματα, και την πνευματική ιστορία του Νομού που υπηρετεί.

Ο κ. Χρίστος Απ. Λαδιάς αποτελεί μέχρι σήμερα εξαίρεση. Ως Νομάρχης Κορινθίας παραμένει ορόσημο ενδιαφέροντος για την πνευματική ζωή, μαζί με την θετική και σταθερή Διοίκηση ενός Νομού με παντοειδή προβλήματα, όπως έχει ο Νομός Κορινθίας.

Η μελέτη αυτή του κ. Χρ. Λαδιά είναι εισήγηση του στο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ιστορικής Ισθμίας, τον Απρίλιο του 1993, που ο ίδιος οργάνωσε και σημείωσε καταπληκτική επιτυχία – στα πνευματικά χρονικά του Νομού μας.

Με εμβριθεία ερμηνεύει όλα τα σημεία της επιστολής, με ακρίβεια και σφαιρικότητα, με οδηγό την «άνασσα Αλήθεια»

(Πινδ. απ. 205 (224) (=π/1964) 133 JUELL), με θετική κριτική και ουσιαστικές παρατηρήσεις, τονίζοντας για κάθε πτυχή του θέματος, τα δέοντα.

Φιλόφρων, πάντοτε, ο κ. Λαδιάς εξετέλεσε το επίπονο διοικητικό και πνευματικό του έργο, έχοντας ως αλάνθαστο ποδηγέτη, τον ασίγαστο πνευματικό έρωτα, που ανανεώνει τον αγωνιζόμενο και προβληματιζόμενο άνθρωπο και τον οδηγεί στην καταξίωση.

Είναι δύσκολο έργο, άνθρωποι οξύαιχμης Διοίκησης, να ζουν ταυτόχρονα και στον ιερό χώρο του πνεύματος, στο ιερό τέμενος της Επιστήμης και του στοχασμού.

Άριστος ομιλητής, με σωστή ελληνίδα Παιδεία και πνευματικά ενδιαφέροντα, μ' ανύστακτο ενδιαφέρον για τα προβλήματα του Λαού και της Νεολαίας, και άριστος χειριστής του γραπτού και προφορικού λόγου, ο συγγραφέας και σχολιαστής της επιστολής της Πασιφίλης.

Η εισήγηση του κ. Χρ. Λαδιά για την Πασιφίλη ήταν αποκάλυψη μιας πτυχής της πολύεδρης Κορινθιακής Ιστορίας, στην πορεία των αιώνων.

Τα δύο Συνέδρια που οργάνωσε: 1) Το Συμπόσιο: «Επιστήμης, Τέχνης και Φιλοσοφίας» (10-12 Απριλίου 1992) και 2) το «Συμπόσιο Ισθμίας» (9-12 Απριλίου 1993) ανάμνηση Πανελληνίων Συνεδρίων του Φιλίππου της Μακεδονίας και του Μ. Αλεξάνδρου, στην Ισθμία, παραμένουν ορόσημα στη πνευματική πορεία της νεότερης Κορινθίας.

Ποτέ Νομάρχης, σ' αυτόν τον γεωγραφικό χώρο, δεν είχε τόσες πνευματικές αγωνίες και ενδιαφέροντα όσα ο πρ. Νομάρχης κ. Χρίστος Απ. Λαδιάς, και μάλιστα σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα, που παρέμεινε στον Ιστορικό χώρο της Κορινθίας.

Είχε - προς τιμή του - τις μεγάλες αρετές να επιλέγει άξιους Συνεργάτες και να συλλαμβάνει και να υιοθετεί λαμπρά, αξιολογικά θέματα και προβλήματα και θετικά να τα υλοποιεί.

Σε καμιά πνευματική πρωτοβουλία του Νομού δεν αρνήθηκε την θετική και ένθερμη συμπαράστασή του.

Ο σχολιασμός της επιστολής της Πασιφίλης είναι μια λαμπρή διείσδυση στην ιστορική πραγματικότητα της Αρχαίας Κορίνθου και μια γόνιμη ανατομία της τότε πολύπλευρης και πολυέδρης Κορινθιακής ζωής.

Η ωραία αυτή προσπάθεια τιμά τον μελετητή και άξιο κατά πάντα πρ. Νομάρχη Κορινθίας κ. Χρίστο Απ. Λαδιά, και ολόθυμα ευχόμαστε σ' αυτή την τόσο ευαίσθητη έπαλξη της Χώρας μας, την Κορινθία, να βρει συνειδητούς μιμητές και συνεχιστές, όλων των ωραίων πρωτοβουλιών του, που τον κατέταξαν πρώτο μεταξύ των Συναδέλφων του.

Νομάρχες με πνευματικά ενδιαφέροντα και με πηγαίες διοικητικές αρετές, αποτελούν κόσμημα για το Λαό, που τόση ανάγκη έχει και από το φως των πνευματικών πρωτοβουλιών που ωραϊζουν και μεγαλύνουν τη δική του ζωή και τη ζωή της προσφιλέστατης νεολαίας μας, προδιαγράφοντας ένα αγλαόκαρπο εθνικό, κοινωνικό και πνευματικό Μέλλον....

ΣΗΦΗΣ Γ. ΚΟΛΛΙΑΣ

Κόρινθος Δεκέμβριος 1993

«ΑΛΚΥΟΝΙΔΕΣ»

Σωματείο Λόγου & Τέχνης

«ΑΠΟΦΑΣΗ ΕΚΔΟΣΗΣ ΒΙΒΛΙΟΥ»

Είμαστε στην ευχάριστη θέση να σας γνωρίσουμε ότι σε πρόσφατη συνεδρίαση του Δ. Σ. του Σωματείου μας (27-11-1993), αποφασίστηκε ομόφωνα από τα παρόντα μέλη η έκδοση της εργασίας σας με τον τίτλο: «ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗ ΖΩΗ ΤΟ 300 π.Χ. – από μια επιστολή της Κορινθίας Εταίρας Πασιφίλης ...».

Η εργασία αυτή που εισηγηθήκατε ο ίδιος στη διάρκεια του Δ' Πανελληνίου Συνεδρίου της Ισθμίας, του Φιλίππου του Β' και του Μεγάλου Αλεξάνδρου, κρίνουμε ότι συμβάλλει κατά πολύ στην αντικειμενική γνώση της πολιτιστικής μας ταυτότητας, ως Κορινθίων πολιτών.

Χαιρετούμε φιλικά,

το Δ.Σ.

και η Πρόεδρος

κ. Μαργαρίτα Φρινιμάδη-Ματάση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Ο ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΠΩΝΥΜΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ ΤΟ 300 π.Χ.

Βάσει της Επιστολής της Πασιφίλης

Ο *Κυλλοποδίων*· γείτονας της Πασιφίλης, ιδιοκτήτης του Αλεκτρώνα – Κοκόρου, που ξύπναγε την Πασιφίλη κάθε πρωί.

Ο *Σοροπηγός Μίθαικος*· άνθρωπος που ονειρευόταν η Πασιφίλη να κληρονομήσει και ο οποίος ήταν υπερήλικας.

Η *Κυμινάνθη*· οικιακή βοηθός της Πασιφίλης.

Ο *Κοίρανος*· ναύκληρος ιδιοκτήτης των ολκάδων στο ανατολικό λιμάνι της Κορίνθου.

Ο *Κρόκαλος*· ερωτικός πελάτης της Πασιφίλης.

Ο *Χρήστυπος*· άρχων της Κορίνθου.

Η *Τρύφαινα*· εταιρά της Κορίνθου και αντίζηλος της Πασιφίλης.

Η *Αρχιάνασσα-Σιμαίθα*· εταιρά φίλη του Χρήστυπου.

Ο *Κοννίδας*· πορνοβοσκός (μαστροπός) της Κορίνθου.

Ο *Πάσων ο Κυδαθηνεύς*· δημαγωγός και τραπεζορήτορας.

Η *Αγαλίδα*· πλουσία ηλικιωμένη Κορίνθια, που συντηρούσε και έτρεφε τους εραστές της, ερωμένη του Πάσωνα του Κυδαθηνέως.

Η *Αρπάγη*· νεαρά ερωμένη του Πάσωνα του Κυδαθηνέως.

Ο *Μαλακίων*· ιματιοπώλης της Κορίνθου.

Ο *Μαικύλος*· γραμματικός της Κορίνθου-δάσκαλος, ερωτικός πελάτης της Πασιφίλης, ο οποίος είχε την συνήθεια να την επισκέπτεται πρωί πριν ξυπνήσουν οι φοιτητές του.

Ο *Οινοπίων*· ιδιοκτήτης καπηλειού της Κορίνθου.

Ο *Βάθυλος*· κάτοικος της Κορίνθου, ήταν τύπος εκνευριστικού ανθρώπου.

Ο *Αλίτυρος*· μιμολόγος, κάτοικος της Κορίνθου.

Ο *Κάλαισχος*: φοιτητής, διέμενε στην Κόρινθο, επιρρεπής στην οινοποσία.

Ο *Χορίων*: βυρσοδέψης της Κορίνθου, ιδιοκτήτης Κοκόρου που αγωνιζόταν σε κοκορομαχίες.

Ο *Κρώβυλος*: βουτυχτής, κάτοικος της Κορίνθου, ιδιοκτήτης Κοκόρου που αγωνιζόταν σε κοκορομαχίες.

Ο *Λογοδαίδαλος*: σοφιστής που ασκούσε το επάγγελμα στην Κόρινθο.

Ο *Λευκολόφας*: μυροπώλης της Κορίνθου.

Ο *Οδωδίας*: μυροπώλης της Κορίνθου.

Ο *Κύνουλκος*: κυνικός φιλόσοφος, της Κορίνθου, γνωστός για την ρυπαρότητά του και τον μισογυνισμό του.

Η *Μορμολύκη*: φαρμακίδα, μαγίστρα της Κορίνθου.

Ο *Χόλικας*: αλλαντοπώλης, της Κορίνθου.

Ο *Κάραβος*: ιχθυοπώλης της Κορίνθου.

Ο *Παιπάλιμος*: οηλάτης της Κορίνθου.

Ο *Ατρεστίδας*: κάτοικος της Κορίνθου, σπαρτιατικής κατάγωγής.

Ο *Στρατόλας*: ασπιδοποιός, της Κορίνθου.

Ο *Καπνίας*: οινοπώλης, της Κορίνθου.

Ο *Σιμαλίων*: νεαρός Κορίνθιος, εραστής της Πασιφίλης.

Η *Μνησαρέτη*: τροφός στο επάγγελμα, Κορίνθια μεγάλης ηλικίας.

Ο *Χρέμης*: Κορίνθιος τραπεζίτης.

Η *Μυριάνθη*: κόρη του Κορίνθιου Τραπεζίτη, του Χρέμη. Ήταν αντίζηλος της Πασιφίλης.

Ο *Κρεώννυμος*: εφθοπώλης, της Κορίνθου.

Ο *Οινόλαλος*: ιδιοκτήτης οπωρώνων της Κορίνθου.

Ο *Λάρος*: ένας τύπος ανθρώπου της Κορίνθου που προσεύχεται στους θεούς για να αδυνατίσει.

Ο *Συλλαβόμαχος*: γραμματοδιδάσκαλος της Κορίνθου.

Ο *Πιθακνίων* βυρσοδέψης της Κορίνθου.

Ο *Στρομβιχίδης*· ιδιοκτήτης Λουτρών της Κορίνθου.

Ο *Στρογγυλίων*· Σικύνιος ερωτικός πελάτης, της Πασιφίλης.

Η *Αρύταινα*· ανθοπώλιδα της Κορίνθου.

Ο *Κυκλόβορος*· δημαγωγός, και μισητός άνθρωπος κατά την Πασιφίλη. Επέβαλε νέους τρόπους φορολογίας στην Κόρινθο.

Ο *Μελισαγόρας*· Κορίνθιος σοφιστής, δάσκαλος του *Εχεσίφωνα*. Δίδασκε την εγκράτεια, αλλά ο ίδιος ήταν πελάτης ερωτικός των εταίρων κατά το «δάσκαλε που δίδασκες και λόγον δεν εκράτεις».

Ο *Εχεσίφρων*· Κορίνθιος μαθητής του *Μελισαγόρα*, εραστής της Πασιφίλης, απομακρύνθηκε από αυτήν όταν ασπάσθηκε την διδασκαλία για την εγκράτεια του *Μελισαγόρα*.

Ο *Ψιχοκλάστης*· ιδιόρρυθμος τύπος της Κορίνθου, δεινός χορευτής.

Ο *Βουκίων*· ιδιόρρυθμος τύπος της Κορίνθου που κιναιδολογούσε δημοσίως.

Ο *Σμικρίνης*· Κορίνθιος ερωτικός πελάτης της Πασιφίλης.

Ο *Χαρκλής*· ναύκληρος της Κορίνθου.

Ο *Σάραμβος*· Κορίνθιος δουλέμπορος, πρώην δούλος.

Ο *Μισγόλας*· Κορίνθιος Ελλιμενιστής.

Ο *Κυνόβουλος*· Κυνικός Φιλόσοφος της Κορίνθου.

Ο *Τελεσταγόρας*, σοφιστής της Κορίνθου.

Ο *Μώμος*· γραμματοδιδάσκαλος της Κορίνθου.

Ο *Υψηγόρας*· ιδιόρρυθμος τύπος της Κορίνθου που προσπαθούσε να φαίνεται πλούσιος ενώ ήταν φτωχός.

Ο *Φειδόλας*· Κορίνθιος Κιθαρωδός.

Ο *Παντατέμων*· Κορίνθιος Ιατρός.

Ο *Αρπαλίων*· Κορίνθιος Ιχθυοπώλης.

Ο *Μόρυχος*· Κορίνθιος εγγαστρίμυθος.

Ο *Κρεωκόρος*· Κορίνθιος Μάγειρας.

Ο Πάταγος· Κορίνθιος Ταξίαρχος.

Ο Μηδαμινός· Κορίνθιος φοιτητής.

Ο Δίδυμος· επώνυμος Κορίνθιος, τακτικός θαμών συμποσίων.

Ο Κόνδυλος· Κορίνθιος πυγμάχος.

Μερικές από τις εταίρες της Κορίνθου κατά το 300 π.Χ.: Η Ακκώ, η Σισύμβριον, η Μαλθάκη, η Ναννίον, η Λήμη, η Δαμασάνδρα, η Μουσάριον, η Κροκάλη, η Γλυκέρα κ.ά.

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ
ΕΤΑΙΡΑΣ ΠΑΣΙΦΙΛΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑΙΑ
ΟΜΟΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΦΙΛΑΙΝΙΔΑ
(ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΜΙΧ. ΚΟΠΙΔΑΚΗ)**

Πασιφίλη Φιλαινίδι χαίρειν!

Δεν υπάρχει, το ξέρεις Φιλαινί, μεγαλύτερη χαρά για μια γυναίκα από το να ξέρει ότι οι άνδρες την αγαπούν. Πώς όμως είναι δυνατόν στους καιρούς που ζούμε να είναι σίγουρες για την ειλικρίνεια και την βαθύτητα των αισθημάτων τους; Μήπως μπορούν να πιστέψουν στα παχιά τους λόγια, τα μυριόλεκτα και τετριμμένα; Μήπως μπορούν να πιστέψουν στα μινυρίσματα, στα παρακλαυσίθυρα και τους όρκους τους; Όχι βέβαια! Γιατί Φιλαινί, οι όρκοι των ανδρών είναι, όπως και οι δικοί μας, γραμμένοι στα κύματα της θάλασσας και στα φτερά των ανέμων. Γι' αυτόν τον λόγο άλλωστε την παράβασή τους δεν την τιμωρούν οι θεοί - «Αφροδίτης όρκοι ουκ εμποίνιμοι» λέει σωστά η παλιά παροιμία. Μία και μοναδική είναι η λυδία λίθος όπου βασανίζεται η γνησιότητα των αισθημάτων. Η προθυμία δηλαδή να ξοδεύουν απλόχερα και αγόγγυστα και μάλιστα για πράγματα που αυτοί τα θεωρούν ολωσδιόλου περιττά: για μύρα, για κοσμήματα, για ψιμμύθια, για ό,τι τέλος πάντων μπορεί να κάνει τις γυναίκες ποθητές στους άλλους άνδρες. Μα θα μου πεις: «Κι αν είναι κανείς φτωχός;»- Φιλαινί, οι φτωχοί άνδρες δεν έχουν αισθήματα, γιατί αν είχαν, θα κοίταζαν με έναν οποιονδήποτε τρόπο - και υπάρχουν πολλοί - να πλουτίσουν.

Αυτά και άλλα πολλά που δεν γράφονται, γιατί, μα τον Κονίσαλο, και η επιστολή αυτή θα κοκκίνιζε, σκεφτόμουνα χθες το πρωί στριφογυρίζοντας στα μλησιακά μου στρώματα, Φιλαινί. Με είχε ξυπνήσει από τα άγρια χαράματα ο επικατάρατος αλεκτρούων του γείτονά μου Κυλλοποδίωνα καταστρέφοντάς μου ένα θαυμάσιο όνειρο που έβλεπα: τον σοροπηγό Μίθαικο να γράφει στη διαθήκη του «Πάντα τα εμά τη φιλάτη Πα...» Πάνω

στο «Πα...» ακούστηκε η φωνή του αλεκτρούνα και μου διέλυσε την οπτασία. Ελπίζω όμως ότι ο γέρον θα ήθελε να γράψει «Πασιφίλη» και όχι «Πασιχαρείη», την ξέρεις αυτή τη ρικνή σταφίδα που τον περιτριγύριζε. Η γριά Κυμινάνθη είχε ξυπνήσει πολύ πιο πριν και ετοίμαζε το πρωινό μας. Γι' αυτήν αυτό το φρικαλέο μυττωτόν με το σκόρδο και τον κόρχορο, για μένα ένα ελαφρό ακράτισμα με άρτο εγκρυφία, πόπανα μελίπηκτα και τυρί μαλακό. Μελωδικός ακουγόταν ο παφλασμός της λοπάδος καθώς η Κυμινάνθη μου ετοίμαζε τις μαγειρικές της μαγγανείες, όταν ακούστηκαν χτυπήματα στην αύλειο θύρα. Ήταν η Αρχιάνασσα και ο Ποθεινός σταλμένοι από τον κύριό τους τον ναύκληρο Κοίρανο, αυτόν που έχει τις ολκάδες στο ανατολικό λιμάνι. Τον έκλυτο αυτόν γέροντα τον γνώρισα σε ένα συμπόσιο που είχε οργανώσει πριν από μερικές μέρες στον κήπο του εξοχικού του ο άρχοντας Χρήστυπος, αυτός ο ανυπόφορος ερωτύλος και αλαζονοφλύαρος. Από τότε δεν έχει περάσει ημέρα που να μη μου στείλει κι από ένα δώρο, αν όχι πάντα καλόγουστο τουλάχιστον ακριβό. Έτσι όταν του είπα πριν τρεις μέρες ότι χθες θα γιόρταζα τα γενέθλια μου – Φιλαινί, τα γενέθλια μου τα γιορτάζω συχνά για να δίνω στους υποψήφιους εραστές την ευκαιρία να συναγωνίζονται μεταξύ τους στα δώρα – ο Κοίρανος έστειλε τους δούλους του να μου φέρουν τα πρώτα, τα εωθινά δώρα, και να με καλέσουν στο συμπόσιο που θα γινόταν προς τιμή μου το βράδυ. Τους απάντησα σηκώνοντας τα φρύδια μου όσο πιο ψηλά μπορούσα ότι τα δώρα τους, που ήταν – άκου Φιλαινί – αλάβαστρον βρενθείου μύρου, ορμίσκος διάλιθος, κεκρύφαλος από τη Σιδώνα και, το θαυμασιότερο, ένας μικρούλης ψιττακός που έλεγε συνεχώς «Πασιφίλη η καλή, χαίρει!», - τους απάντησα λοιπόν, ότι τα δώρα του κυρίου τους ήταν ευτελή και πως μόνο την κορακοζώητη Τρύφαινα, που τα μάτια της βλέπουν το ένα το άλλο, θα μπορούσαν να ικανοποιήσουν. Αλλά έστω, ας έμεναν ως ενθύμιο της φειδωλίας του Κοίρανου. Όσο για την πρόσκληση, ίσως, αν βέβαια δεν ερχόταν ο Κρόκαλος που περίμενα και αν... τότε θα πήγαινα αλλά για πολύ λίγο και, αν φυσικά οι καλεσμένοι ήταν πληκτικοί ή φορτικοί, θα έφευγα.

Με τις ονειροπολήσεις, το πρωινό, το χτένισμα, και τη συζήτηση με την Αρχιάνασσα (Σιμαίθα είναι το όνομά της και για πολλά χρόνια υπηρετούσε τον πορνοβοσκό Κορνίδα) και ακόμη με το κυνήγημα της γαλής που για πολλοστή φορά είχε επιχειρήσει να πνίξει το σπυργιτάκι μου, τον Σάθωνα, η ώρα πέρασε και έτσι όταν βγήκα με την Κυμινάνθη για τον πρωινό περίπατο ήταν ήδη περί πλήθουςαν αγοράν. Λένε, Φιλαινί, πως δεν μπορεί ο καθένας να καταπλεύσει στην Κόρινθο. Λάθος μέγα. Δεν είχαμε προχωρήσει ούτε δέκα βήματα όταν άκουσα κάποιον να φωνάζει δυνατά το όνομά μου παρεφθαρμένο «Παφλίη, Παφλίη». Γύρισα και ποιον αντίκρυσα; τον Πάσωνα τον Κυδαθηνέα, το δημαγωγό και τραπεζορήτορα. Πόσο όμως είχε αλλάξει ! Αυτός, που τον ονόμαζαν «ακερσεκόμη» για τα μακριά μαλλιά του και κυαμοτρώγα για τα δόντια του (και τις καλπονοθείες του) ήταν μπροστά μου φαλακρός σαν κολοκύθι και ξεδοντιασμένος – γι' αυτό ο ταλαίπωρος δεν μπορούσε και να προφέρει σωστά το όνομά μου. Χτυπάει αλύπητα ο σκληρόκαρδος χρόνος, Φιλαινί, και δυστυχώς όχι μόνο τις αντίτεχνες μας. Μου διηγήθηκε λοιπόν μέσες άκρες ο Πάσων τις αιτίες της κατάντιας του, βιαζόμουν άλλωστε και επί πλέον δεν μπορούσα να τον βλέπω. Το κρανίο του το απογύμνωσαν οι δύο ερωμένες του η Αγαλίδα, πλούσια γριά που για χρόνια τον έτρεφε μαζί με τον δήμο και η Αρπάγη η δωδεκαμήχανος, αυτή η νυφίτσα που δεν έχει κλείσει ακόμη τα 18. Η πρώτη του έβγαζε τις μαύρες τρίχες για να φαίνεται ο εραστής της μεγαλύτερος και η δεύτερη τις άσπρες για να φαίνεται μικρότερος. Έτσι στο τέλος οι αδυσώπητες άρπυιες τον κατάντησαν φαλακρό. Για τα δόντια του φρόντισε ο πυγμάχος Κόνδυλος, αυτό το περίτριμμα της αγοράς, που είχε ερωτευτεί παράφορα την Αρπάγη.

Βιαζόμουν που λες, Φιλαινί, γιατί ήθελα να αγοράσω ένα κροκωτόν χιτώνα που τον είχα ματιάσει πριν από μέρες στο ιματιοπώλιον του θλαδία Μαλακίωνος. Αυτός ο Μαλακίων αν και ευνούχος – λένε πολλοί πως παιδί ήταν σε ένα ιερό της Κυβέλης – δείχνει κάποιο ενδιαφέρον για μένα με δωράκια, γλυκόλογα και κολακείες. Όταν λοιπόν ρώτησα τον Μαικύλο, τον χαριέστατο

γραμματικό, που με επισκέπτεται συνήθως πολύ πρωί γιατί τότε όλοι οι φοιτητές του κοιμούνται, πώς εξηγείται το ενδιαφέρον του Μαλακίωνος αυτός μου απάντησε με το δικό του χρησμοδικό τρόπο: «Φοβού τους ταύρους ακεράτους περ όντας!» Στόχος μας λοιπόν ήταν να πάμε στου Μαλακίωνος, αλλά σ' αυτή την πόλη, Φιλαινί, σπανίως φτάνει κανείς στον προορισμό του χωρίς λοξοδρομήματα. Καθώς περνούσαμε από το καπηλειό του Οινοπίωνος πέσαμε πάνω στον Βάθυλο τον νευροσπάστη και τον μιμολόγο Αλίτυρο που αυτόν τον καιρό δίνουν παραστάσεις εδώ, όταν βέβαια δεν είναι ολότελα μεθυσμένοι. Μαζί τους είχαν και ένα μειράκιο τον Κάλλαισχρο που ο πατέρας του τον έστειλε εδώ για να παρακολουθήσει το σοφιστή - το όνομά του το ξεχνώ γιατί όλοι τον ονομάζουν απλώς Λογοδαίδαλο.

Η ειδικότητά του είναι, λένε, η εριστική και οι δισοί λόγοι – αν καταλαβαίνεις τίποτε από αυτές τις λέξεις. Μας κάλεσαν λοιπόν να παρακολουθήσουμε ένα αγώνα αλεκτορομαχίας που μόλις είχε αρχίσει στη στοά των οψοπωλών. Τρέξαμε γιατί οι αντίπαλοι δεν ήταν τυχαίοι. Ήταν ο αλεκτρούων του βυρσοδέψη Χορίωνος, που ο κύριός του τον αποκαλούσε «Ηικανό» και ο αλεκτρούων του βουτυχή Κρωβύλου ο «Κραταίβιος». Το θέαμα πράγματι ήταν φοβερό. Αληθινή γιγαντομαχία. Και δεν ήταν μόνο τα φτερά που τινάζονταν στον αέρα, οι κρωγμοί και τα αίματα, ήταν και οι λαρυγγισμοί των θεατών που οι περισσότεροι είχαν στοιχηματίσει. Ο Κραταίβιος είχε χάσει ήδη το ένα του μάτι κρατούσε όμως τον Ηικανό από το λειρί - τι να στα λέω. Τότε μόνο κατάλαβα γιατί ο Μιλτιάδης οργάνωσε, όταν έμαθε ότι οι Πέρσες είχαν ξεκινήσει για την Ελλάδα, αγώνες αλεκτορομαχίας στην Αθήνα. Τέτοια θεάματα ξεσηκώνουν ακόμη κι όποιον έχει καρδιά ελαφίνας. Κόντεψα πάντως να λιποθυμήσω, αλλά κρατήθηκα γιατί φαντάστηκα πως μονομάχοι δεν ήταν ο Ηικανός και ο Κραταίβιος αλλά δυο ψυχωμένοι αντεραστές που μάχονταν μέχρι υστάτης πνοής για μένα, Φιλαινί.

Φύγαμε ωστόσο και γιατί δεν αντέχαμε τα αίματα και, το κυριότερο, γιατί καθώς όλοι τους ήταν απορροφημένοι από τον αγώνα...τι θέση έχει μια γυναίκα σε μια μάζωξη ανδρών όταν

κανείς δεν την προσέχει; Μόνο ο Κάλλαισχος το μειράκιον με κοίταξε με την άκρη του ματιού του. Έτσι προχωρήσαμε ως το μυροπωλείον του Λευκολόφα, όπου τις προάλλες είχα δει καινούργια ληκύθια με νάρδο, βάκκαρι και εκείνο το βαρύ μεθυστικό μύρο που ο μύρεψος Οδωδίας το ονόμασε προς τιμήν της Πλαγγόνος «Πλαγγόνιον». Δεν ήταν μόνο τα μύρα. Ο Λευκολόφας έχει και εκείνη την ξακουστή ομματογράφο στίμιν που την φέρνει κατευθείαν από τη Φοινίκη. Δεν σκόπευα φυσικά να αγοράσω, αλλά είχα την ελπίδα πως κάποιος θα περνούσε. «Δώρα και θεούς πείθει...» πώς το λένε οι ποιητές;

Ηράκλεις αλεξίκακε και Αφροδίτη Παφία, αυτό που είδαμε μπροστά στο μυροπωλείον δεν ήταν άνθρωπος αλλά ο Μελανίων το αγριότερο σκυλί της Εκάτης. Ξαπλωμένος κατάχαμα άλουστος, ανυπόδητος, ρυπαρός αλυκτούσε ο κυνικός φιλόσοφος Κύνουλος. Ο Λευκολόφας τον ικέτευε να μετακινηθεί δύο βήματα και για να τον πείσει του είχε δωρίσει ένα αρύβαλλο από μύρο. Από την κατάμαυρη σακούλα που ο Κύνουλος χρησιμοποιούσε και σαν προσκέφαλο έβγαινε ένας ποντικός που ο φιλόσοφος τον αποκαλούσε «Νηλεύς, ο εμός παράσιτος!». Προσπεράσαμε γρήγορα όχι τόσο γιατί φοβάμαι τους ποντικούς, Φιλαινί, αλλά γιατί ο Κύνουλος είναι γνωστός μισογύνης. Άμποτε τα σκυλιά της Άρτεμης που κατασπάραξαν τον Ακταίωνα...Μα τι σου λέω; Παραφρόνησα; Μπορεί το σκυλί να κατασπαράξει άλλο σκυλί; Προσπαθώντας όμως να ξεφύγουμε από τη Σκύλλα πέσαμε στη Χάρυβδη. Καθώς προχωρούσαμε στις άκρες των ποδιών μας κοιτάζοντας προς τα πίσω βρεθήκαμε ξαφνικά αντιμέτωπες με το αποκύημα του Τυφώνα και της Έχιδνας, τη φαρμακίδα Μορμολύκη, που, πίστεψέ με, τρομοκρατεί την πόλη ολόκληρη. Δεν εμφανίζεται συχνά, αλλά όταν φανεί με τον κατάμαυρο χιτώνα της, τον πύλο τον αρκαδικό, την κόκκινη ζώνη με τα ζώδια και το ραβδί με τα κουδουνάκια δεν μοιάζει, είναι η εριννύς Τεισιφώνη. Λέγονται πολλά. Πως κατεβάζει το φεγγάρι, πως αν πει το όνομά σου πασπαλίζοντας αλάτι στη φωτιά μένεις ακίνητη δεμένη με αόρατα δεσμά, πως την εταιίρα Μαρμάριον τη μεταμόρφωσε σε νυχτερίδα και άλλα πιο τρομερά.

Ας είναι καλά η Κυμινάνθη μου που ξόρκισε το κακό βάζοντάς της στο χέρι με τρόπο δύο τετράδραχμα.

Ταραγμένη, όπως ήμουν, από τα κακά συναπαντήματα δεν απόδιωξα τον αλλαντοπώλη Χόλικα που άφησε τους αλλάντες του στις μύγες και έτρεξε κρατώντας τη μυιοσόβη του να με χαιρετήσει. Λένε πως ο άνθρωπος αυτός δεν πλύθηκε ποτέ γι' αυτό και φτιάχνει τόσο νόστιμα αλλαντικά. Με γυροφέρνει πάντως από καιρό και μου κάνει διάφορα δώρα. Η αγροικία του ωστόσο δεν έχει όρια. Για να καταλάβεις, θέλοντας κάποτε να υμνήσει ο δύσμοιρος τη λευκότητά μου με παρομοίασε με μυζήθρα. Όμως εκείνη τη δύσκολη ώρα του μίλησα με γλυκυθυμία και τον προσκάλεσα να μας ακολουθήσει από μακριά –δεν ήθελα να βλέπει ο κόσμος ότι συνοδεύομαι από αλλαντοπώλη –τα προσέχουν και εδώ αυτά, Φιλαινί-, τον προσκάλεσα λοιπόν να μας συνοδεύσει ως το ιματιοπώλιον γνωρίζοντας ότι το βαλλάντιον του ερωτευμένου είναι δεμένο με ένα εύθραστο πράσο. Λίγο απείχαμε πια από τον κροκωτό χιτώνα όταν ακούσαμε φωνές και γέλια. Κόσμος πολύς έχει μαζευτεί μπροστά στο ιχθυοπωλείον του Καράβου. Τι είχε συμβεί; Ο ονηλάτης Παιπάλιμος είχε προσφέρει στον Σπαρτιάτη Ατρεστίδα ένα τρυβλίον με τρεις αχινούς λέγοντάς του ότι αυτό ήταν που οι παλαιοί ονόμαζαν «Άρεως λίχνευμα» και πως βέβαια δεν ήταν έδεσμα για μαλακούς και Ίωνες και γυναίκες αλλά για αθλητές και πολεμιστές. Ο Ατρεστίδας, που δεν είχε δοκιμάσει ποτέ αχινούς, προσπαθούσε να φάει τον πρώτο έτσι όπως ήταν με τα αγκάθια του. Μολονότι λοιπόν τον απειλούσε στην κυριολεξία «πορφύρεος θάνατος και μοίρα κραταιή» δεν έλεγε να υποχωρήσει και μάλιστα μπροστά σε τόσο κόσμο. Με μεγάλο κόπο κατάφερε στο τέλος να του αποσπάσει ο Στρατόλας, ο ασπιδοποιός, το λίχνευμα από τις μασχάλες του ενώ ο Ατρεστίδας φώναζε «Σπάρτη ου καταισχυνώ»!

Ήμουν σίγουρη πως τα μαρτύρια του Ατρεστίδα δεν είχαν τελειώσει γιατί κάποιος από το πλήθος είχε πάει στο οινοπωλείον του Καπνία και είχε φέρει μια κύλικα γεμάτη ξύδι για να ξεπλύνει το στόμα του ο Σπαρτιάτης, αλλά φύγαμε γιατί πέταγε το μάτι

μου από το πρωί και είχα την προαίσθηση πως κάποιον θα έβλεπα. Πράγματι ποιον βρήκαμε φτάνοντας στου Μαλακίωνος; Τον Σιμαλίωνα, Φιλαινί, που –ω γη και θεοί- κρατούσε στα χέρια του τη στιγμή εκείνη τον κροκωτόν χιτώνα. Τρεις μήνες είχα ζήσει μ' αυτόν το νεαρό και ξαφνικά άνοιγε η γη και τον κατάπιε. Ύστερα είχα μάθει από τη Μνησαρέτη, τη γριά τροφό του, ότι τον είχε αγοράσει ο τραπεζίτης Χρέμης για την κόρη του τη Μυριάνθη «επί σπορά τέκνων γνησίων» που λένε οι νομοθέτες. Μόλις με είδε έμεινε άφωνος και ακίνητος σαν ανδριάντας. Γίνομαι και Μέδουσα όταν το θέλω, Φιλαινί, και μπορώ να μαρμαρώσω έναν άντρα. Προχώρησα κατεπάνω του και χτυπώντας τον ελαφριά με το σκιάδειό μου στον ώμο άρχισα: «Υπάρχει, άπιστε Σιμαλίων, δίκης οφθαλμός που όλα τα βλέπει και τα κρίνει. Την είδα επιτέλους προχτές στο ιερό της Ακροκορίνθου την καλή σου Μυριάνθη –Μυριάκανθος θα της ταίριαζε καλύτερα. Δύσμοιρε, αυτό είναι το ψυχρόν παραγκάλισμα, ο σκυθικός κρύσταλλος που λένε. Θα προτιμούσα να κοιμόμουν με ένα βάτραχο από τη λίμνη της Κωπαΐδος. Τι να θαυμάσει κανείς, τα μάτια της που είναι σαν του σαλιγκαριού, τα δόντια της που θυμίζουν μύριαινα ή τον λαιμό της που μοιάζει με χελώνας; Νάταν τουλάχιστον τα μαλλιά της φυσικά, αλλά δεν είναι, ταλαίπωρε. Άλλο χρώμα ο κρωβύλος, άλλο οι πλόκαμοι, άλλο τα ελικτά του μετώπου. Και ο φελλός κάτω από τα κρουπέζια, και η αρρυθμία του βαδίσματος, και η τριχοφυΐα του ποδός –Κύπρις συνεργέ- αυτό είναι το μυθολογούμενο πόδι της Έμπουσας. Δεν φαντάζομαι, γλυκέ μου Σιμαλίων, να αγοράσεις γι' αυτήν την ολκάδα τον χιτωνίσκο. Ναι, ναι το ξέρω, τον πήρες για μένα για να εξιλεωθείς. Έστω, τον δέχομαι ως σύμβολο συνδιαλλαγής και μεταμέλειας εμπράκτου», και με τη φράση μου αυτή όρμησε η Κυμινάνθη και του άρπαξε από τα χέρια το χιτώνα.

Με το έρμαιο στη μασχάλη τραβήξαμε στο εφθοπωλείον του Κρεωνύμου όπου βρισκόταν ήδη ο βυρσοδέψης Πιθακνίων, ο Βάτταλος, ο οπωρώνης Οινόλαλος, ο Λάρος ο τραπεζοχάρων που προσεύχεται νύχτα και μέρα στους θεούς να του δώσουν το λαιμό στρουθοκαμήλου για να απολαμβάνει το φαγητό και το ποτό, και

ακόμη η Σαλακωνίς, η Γλυκέριον, η Κωνώπιον και η Λειριόνη. Τη στιγμή λοιπόν που ο Κρεώνυμος τοποθετούσε αχνιστή πάνω σε ένα τριπόδι τη λοπάδα ροδωνιά –να φανταστείς, Φιλαινίφιλοκομμένα εντόσθια αμνού, εγκέφαλοι και ωσθήκες ορνίθων, ρόδα κοπανισμένα στο γουδί, χιακό κρασί, χοντροαλεσμένο πιπέρι, και όλα αυτά βρασμένα σε χαμηλή φωτιά από πρίνο –μπήκε στο εφθοπωλείον ο γραμματοδιδάσκαλος Συλλαβόμαχος και χαιρετώντας με το γνωστό «αυτόματοι αγαθοί αγαθών εις δαίτας πάρεισιν» άρχισε μια διάλεξη για τα τελευταία του συγγράμματα, δηλαδή πόσο λάδι έκαψε ο λύχνος του Δημοσθένη όταν ο ρήτορας έγραψε το λόγο «περί παραπροσβείας», τι χρώμα θα πρέπει να είχε το μάτι του Κύκλωπα, ποιο δόντι είχαν από κοινού οι τρεις Γραίες, και ποιοι ήταν οι μνηστήρες της Ελένης. Ο Πιθακνίων τον ρώτησε αρπάζοντας την ευκαιρία πόσοι υπολόγιζε ότι ήταν οι μνηστήρες της δικής του Ελένης. Δεν ακούστηκαν ωστόσο γέλια παρά μόνο η οργίλη ερώτηση του Συλλαβόμαχου «Σχέτλιε, τίπτε εθέλεις ερεθίζεμεν...» κί αυτή μιση, γιατί με φρίκη είδαμε τον Λάρο να σηκώνεται και να φτύνει μέσα στη λοπάδα. Φυσικά κανείς μας δεν είχε όρεξη πια να απολαύσει αυτήν την πανδαισία παρά μόνο ο Λάρος που έτρωγε βουτώντας τα δάχτυλά του, γιατί φορούσε δαχτυλίθρες και δεν καιγόταν. Οι άλλοι αρκεστήκαμε σε ένα αληθινά αττικό δείπνο με ιχθύδια, σκόροδα, κολυμβάδες ελιές, και ραφανίδες. Με τα καμώματα αυτού του καθάρματος έχασα κάθε κέφι για τη συντροφιά και γύρισα στίτι με την Κυμινάνθη να συμπληρώσω το γεύμα, να ξεκουραστώ και να ετοιμάσω το λουτρό μου. Στο βαλανείον του Στρομβιχίδη δεν συχνάζω πια, αφότου ο βαλανεύς μου έκλεψε το πορφυρούν καψιδρώτιον, δώρο του μακαρίτη Ευκτήμονα από τον Κεραμεικό.

Δεν είχα κοιμηθεί ωστόσο ούτε όσο ένα αηδόνι όταν άκουσα χτυπήματα στην θύρα. Ήταν ο Στρογγυλίων που μου έφερε δώρο ένα στέφανο, καλούτσικο, δεν λέω, αλλά σίγουρα του τον είχε χαρίσει η γριά Αρύταινα, η ανθοπώλιδα που διατρέχει το διάυλο κάθε μέρα. Άρχισε λοιπόν ο Στρογγυλίων τα γνωστά, πως το κτήμα του στη Σικυώνα πουλήθηκε, και πως ο πατέρας του

κοντεύει να τον αποκληρώσει. Εγώ τον διέκοψα απότομα: «Δεν είμαι τζιτζίκι, Στρογγυλιών, να τρέφομαι με τη δροσιά της νύχτας. Ναι τον ήλιο, το φεγγάρι, τον αέρα, το νερό, αυτά τα έχω δωρεάν, τουλάχιστον προς το παρόν. Όλα τα άλλα τα αγοράζω. Δεν έχω εγώ μεταλλεία στο Λαύριο, ούτε κήπους στον Μυρσινούντα. Ξέρεις και τι φόρους πληρώνω αφότου ο μισητός Κυκλόβορος ο δημαγωγός αποφάσισε να μεταφέρει και εδώ τα αττικά νόμιμα. Εμείς όμως σώσαμε την Ελλάδα από τους Μήδους, τότε, που να μην σωζόταν! Τα έχει ευτυχώς γραμμένα εις τον άπαντα αιώνα ο Σιμωνίδης. Και τώρα, για κοιτάξέ με. Φοράω αυτά τα τριμμένα ταραντίδια και έχω καταντήσει το περιέγelo του κόσμου, ο εγεργίγελως των εταιρών. Το κεφάλι μου διψάει για μύρο από πέρυσι που ήρθε ο αιγύπτιος έμπορος, ο Τουθόμαρτις –καλή του ώρα όπου και να βρίσκεται. Δες πως μ' αγαπάς. Ωραία. Παντρέψου με. Δεν ήταν πιο καλή από μένα η Θεοδότη που ξετρέλανε τον Σωκράτη, ούτε η Ερπυλλίς που την παντρεύτηκε ο μέγας Σταγειριτίης ούτε και η Αβρότονον η μάνα του Θεμιστοκλή. Αλλά έστω, ας αφήσουμε τις νομιμότητες. Δεν υπάρχει τίποτα στο μέγαρό σας που να αξίζει; Δεν θέλω θρηνωδό να μου φέρνει ρόδια και στεφάνια σαν να είμαι κιόλας νεκρή. Άι στον κόρακα, παράτα με, γαλαθηνό μωσχάρι» και του έκλεισα κατάμουτρα τη θύρα.

Δεν θα έφευγε ωστόσο αν δεν περνούσαν η Πεταλή, η Θυραλλίς και η Κλεψύδρα για να με πάρουν να πάμε στο ιερό της Κυθέρειας. Είναι μια μικρή σπηλιά, Φιλαινί, τρία στάδια από το σπίτι μου, ανάμεσα σε δάφνες, πλατανίσκους και μυρσίνες. Τον βράχο ολόκληρο τον σκεπάζει ένας μελάμφυλλος κισσός σαν εραστής παραδομένος στο πάθος του. Αφήσαμε στο βωμό πόπανα, κάναμε σπονδές μελικράτου, κάψαμε άφθονο λιβανωτό και η Κλεψύδρα άφησε ανάθημα στη θεά τον καθρέπτη της -αυτό που δείχνει δεν θέλει να το βλέπει πια ούτε η ίδια. Ύστερα στεφανώσαμε με υποθυμίδες τα ξόανα του Ορθάνη, του Κέλητος, του Λόρδωνος, του Κύβδασου και του Κονίσαλου και γυρίσαμε σπίτι μας.

Προτού αρχίσω να ετοιμάζομαι για το συμπόσιο έγραψα μια σύντομη επιστολή στον Εχεσίφρονα, που μου τον άρπαξε μέσα

από τα χέρια μου ο σοφιστής Μελισαγόρας. Του έγραφα λοιπόν πάνω κάτω τα εξής: «Χαίρε, Εχέσιφρον, αν βέβαια μπορείς να χαιρέσαι χωρίς εμένα. Αφότου άρχισες να φιλοσοφείς, έγινες απλησίαστος και σοβαρός σαν αρεοπαγίτης. Το σπίτι μου το αποφεύγεις σαν να ήταν το κατάλυμα της Μορμολύκης. Τρελάθηκες σίγουρα, δύστυχε, και χρειάζεσαι ελλέβορο και μάλιστα όχι από τον κοινό, αλλά από απόθεμα της φωκίδος Αντικύρας. Δεν ξέρεις ασφαλώς τι κίβδηλο νόμισμα είναι αυτό το σαθρό γερόντιο που παριστάνει τον σκυθρωπό και μισογύνη. Από καιρό με πολιορκεί με τα δικά σου δίδακτρα, ηλίθιε. Δεν καταλαβαίνεις πως όλες αυτές οι διδασκαλίες του για την εγκράτεια, το δαμασμό των παθών, την νηφαλιότητα και τους νόμους της αρετής και της κακίας δεν είναι παρά πομφόλυγες για να ξεγελά τους αφελείς σαν εσένα; Το κέρδος επιδιώκει ο σοφός σου δάσκαλος και γι' αυτό κατασοβαρεύεται. Φοβούμαι πως θα σε ρίξει σε μεγάλες συμφορές αυτός ο μητραγύρτης. Κανείς, όταν είναι συντροφιά με μια εταιίρα, δεν σκέφτεται νεωτερισμούς και αλλαγές, ούτε ονειροπολεί εκστρατείες και τυραννίδες και αναμορφώσεις. Για σκέψου πόσο καλύτερα παιδεύουμε εμείς τους νέους: μαθητής της Ασπασίας ήταν ο Περικλής, ο Κριτίας και οι άλλοι τύραννοι του Σωκράτη. Σε είδα τις προάλλες και τρόμαξα. Σαν να είχες δραπετεύσει από τον Άδη, ωχρός με μαύρους κύκλους στα μάτια. Ντυμένος με χειριδωτό χιτώνα κατακαλόκαιρο. Άφησε λοιπόν αυτό το πικρόχολο γερόντιο και γύρνα κοντά μου. Η ζωή μας είναι λίγη, ας μην την σπαταλούμε σε ανοησίες και θεωρίες και γρίφους». Θα του έγραφα και άλλα πολλά αλλά στο μεταξύ κατέφθασαν οι δύο παράσιτοι ο Ψιχοκλάστης και ο Βουκίων. Είχαν μάθει ότι ο Κοίρανος οργάνωνε συμπόσιο προς τιμήν μου και ήθελαν να τους πάρω μαζί μου. Δεν είχα αντίρρηση γιατί ο Βουκίων λέει τα ευφύτερα κιναιδολογήματα και ο Ψιχοκλάστης χορεύει υπέροχα τον κόρδακα. Τους άφησα λοιπόν να περιμένουν στην αυλή και εγώ άρχισα να ετοιμάζομαι –συμπαραστάτης και βοηθός μου η Κυμινάνθη. Προτίμησα να ντυθώ απλά γιατί σε τέτοιας λογής συμπόσια δεν ξέρει κανείς τι θα συναντήσει. Έβαλα λοιπόν το παραλουργές, ένα λεπτό κεκρούφαλο, που μου είχε δωρίσει ο

Σμικρίνης, και από τα κοσμήματά μου μόνο τον επικάρπιον όφι, τα ιπποκάμπια και τον ελάσσονα χλιδώνα. Προτίμησα επίσης να φορέσω αντί για τα κρούπαλα που είχα σκεφτεί αρχικά τον περιπόρφυρο μάσθλητα που μου είχε φέρει πέρυσι ο ναύκληρος Χαρικλής. Αυτό το υπόδημα αναδεικνύει την ευρυθμία του ποδιού μου, Φιλαινί.

Λένε, και έχουν δίκιο, πως από τον οικουρό σκύλο, το θυρωρό και τον καπνό, που βγαίνει από την εστία, καταλαβαίνει κανείς σε τι συμπόσιο πηγαίνει. Όταν φτάσαμε εγώ και η ακολουθία μου περί λύχνων αφάς, στο σπίτι του Κοίρανου ο σκύλος, ένας μολοσσός άγριος κοίταξε με συμπάθεια το μελιταίον μου κυνάριον, τον σκωπαίο. Ο θυρωρός ήταν ιλαρός και περιποιητικός και ο καπνός ανέβαινε στον αιθέρα μαύρος και πυκνός. Δεν έθνε λοιπόν άναίμα και ψυχρά και αττικά ο οικοδεσπότης.

Δεν θα σου διηγηθώ, φίλη κεφαλή, καταλεπτώς τι έγινε και τι λέχτηκε στο συμπόσιο του Κοίρανου. Ήδη έχει χαράξει και ο λύχνος μου έχει φταρνιστεί τρεις φορές. Είναι βλέπεις και η πρώτη φορά που με βλέπει ντυμένη να ασχολούμαι με συγγραφές σαν να ήμουν η Φιλαρέτη. Ήθελα όμως να σου διηγηθώ επιτροχάδην μια μου ημέρα εδώ για να καταλάβεις –εξ όνυχος τον λέοντα- πότε η μέρα είναι μητέρα και πότε μητριά. Θα σου αναφέρω μόνο ποιοι ήταν οι καλεσμένοι, τι απολαύσαμε και ελάχιστα από όσα λέχτηκαν. Τα υπόλοιπα μπορείς να τα φανταστείς.

Στο συμπόσιο λοιπόν παρευρέθηκαν: ο δουλέμπορος Σάραμβος, που ήταν και αυτός δούλος παλιά γι' αυτό έχει κατεβασμένα στο μέτωπό του τα μαλλιά να κρύβουν το στίγμα, ο ελλιμενιστής Μισγόλας, ο Κυνόβουλος ο κυνικός φιλόσοφος, ο Δίδυμος ο κνισολοιχός, ο Μίθαικος που κληρονόμησε πέρυσι τον Βομβυλιό και τον οποίο ο Κυνόβουλος αποκαλεί χρυσούν πρόβατον, ο Τελεσταγόρας ο σοφιστής (οικοτρόφος του άρχοντα Κέρδωνα), ο γραμματικός Μώμος που τον αποκαλούν «η μελιτίνη αγχόνη», ο Υψηγόρας ο πτωχαλαζών που φωνάζει το δούλο του με εκατό ονόματα για να νομίζει ο κόσμος ότι έχει πολλούς

υπηρέτες, ο Φειδόλας ο κιθαρωδός –θα έχεις ακούσει το υπόρχημά του που αρχίζει με το στίχο «αρχή και ρίζα παντός αγαθού η της γαστρος ηδονή»-, ο γιατρός Παντατέμων, ο του Άδου χορηγός, όπως τον ονομάζει ο Μώμος, ο Αρπαλίων ή κυνάμυια που έχει το ιχθυοπωλείον στο δυτικό λιμάνι, ο Μηδαμινός ο μετρικός που λέγεται και σταλαγμός και ο εγγαστρίμυθος Μόρυχος. Και άλλοι πολλοί που δεν τους έχεις ακουστά. Από εταιίρες ήταν η Ακκώ, η Σισύμβριον, η Μαλθάκη, η Ναννίον, η Λήμη, η Δαμασάνδρα, η Μουσάριον, η Κροκάλη και η Γλυκέρα. Καμιά δεν μου άρεσε. Η Ακκώ κιχλίζει σαν δωδεκάχρονη παιδίσκη, μολονότι πλησιάζει τα πενήντα. Η Σισύμβριον είναι ψηλή και λεπτή, αλλά της λείπει η χάρις, Φλαινί. Η Ναννίον, ω Ζευ βασιλεύ, πώς αφήνεις αυτό το κνώδαλο να παριστάνει την εταιίρα: άπυγος, άσαρκος, και συνεχώς πεινασμένη. Οι υπόλοιπες παντελώς ασήμαντες.

Στην αρχή μας κούρασε, είναι αλήθεια, ο μάγειρος Κρεωκόρος με τις απεραντολογίες του και τους αυτοεπαίνους. Πρέπει όμως να ομολογήσω ότι η τέχνη του ήταν σπουδαία. Ως πρόγευμα λοιπόν μας παρουσίασε γαστέρες οπτές, θρίδακες σε οξάλμη, μικροσκοπικούς αλλάντες τυλισμένους σε φυλλάδες, και αυγά χηναλώπεκος ψημένα σε ανθρακιά. Μόνο ο Κοίρανος απολάμβανε βολβούς μεγαρικούς πνιγμένους σε σκοροδάλμη, ώσπου ο Μώμος πρόσεξε τη διάκριση και άρχισε να φωνάζει πως δεν θα τον ωφελήσει ο βολβός αν δεν έχει νεύρα.

Το συμπόσιο γινόταν, Φλαινί, στον κήπο του Κοίρανου, οι καλεσμένοι κάθονταν πάνω σε χαμηλά ανάκλιντρα, στη μέση βρισκόταν ο κρατήρας από παλιό ανθοσμία και δίπλα στον κρατήρα σε μια χαμηλή εξέδρα από σανίδες στρωμένες με λεμονόφυλλα ο Κρεωκόρος οδήγησε πιασμένο από τέσσερις οβελούς, πιο μεγάλους κι από αυτούς που αφιέρωσε η Ροδώπις στους Δελφούς, το αριστούργημα της τέχνης του. Τέσσερις δούλοι έφεραν ένα μοσχάρι λαρινό ξεροψημένο και ο Κρεωκόρος με το μεγάλο μαχαίρι του, το θυτικό, το άνοιξε μπροστά στα μάτια μας. Μέσα στο μοσχάρι υπήρχε ένα γουρουνόπουλο γαλαθινό, μέσα στο γουρουνόπουλο ένα ερίφιο, μέσα στο ερίφιο μια χήνα, μέσα στη χήνα ένα αλεκτορίδιον και μέσα στο

αλεκτορίδιον ένα ορτύκι –αυτό ο μάγειρος το πρόσφερε σε μένα. Όλα αυτά φυσικά ήταν πασπαλισμένα με σησάμι, σίλφιον, κύμινο, κάππαρη, ρίγανη, πήγανο και ψιλοκομμένο μάραθο. Δεν έλειπαν ωστόσο και τα «Νηρέως αγάλματα» όπως ονόμαζε ο Φειδόλας τα θαλασσινά: πίννες, φοξίνοι, κορακίνοι, φάγροι, λαβράκια και τεμάχη θύννου σπαργανωμένα σε ρίγανη μέσα σε οξυλίπαρο χυμό. Καθόμουνα δίπλα στον Κοίρανο στεφανωμένη, μόνο εγώ, με ένα στεφάνι, που εδώ το λένε πόθο και το πλέκουν με κρίνα, λυχνίδες, αμαράκους, φλόγες, ημεροκαλλή, οινάνθες, ελίχρυσους και κοσμοσάνδαλα.

Οι παράσιτοι μού είχαν ήδη από το πρώτο χναύμα αρχίσει να χορεύουν βίβασιν, μόθωνα, βαυκισμό και απόκινο. Η Μουσάριον και η Ναννίον χόρευαν κολλαβίδα, σκώπα και μογγάδα. Εγώ και η Κροκάλη χορέψαμε τα άνθεμα κρατώντας τα ρόδα, τα ία και τα σέλινα. Ο Μισγόλας αύλησε τον επίφαλλο, τη σικιννοτρούβη, τον μύθωνα και το κρουσίθυρον. Κιθάρα ούτε που ακούστηκε παρά μόνο μάγαδισ, πηκτίδες, σαμβύκη, σκινδαψός και η ηδυμελεστάτη ύδραυλις του Βουκίωνος.

Δεν είχε τελειώσει το πρώτο δείπνο όταν ο Μώμος ο γραμματικός άρχισε μια διάλεξη για την καταγωγή της λέξης οίνος λέγοντας ότι θα πρέπει να προέρχεται από το «οιόνους» και αυτό από το «οίησις» και «νους» και άλλα πολλά που μόνο ένας γραμματικός μπορεί να επινοήσει. Άλλοι υποστήριζαν ότι ο οίνος έχει σχέση με τον όνο και εκεί μπέρδεψαν κάποιο φιλόσοφο Χρεμύλο, Κρατύλο –πού να θυμάμαι τόσα ονόματα; Ο κιθαρωδός άρχισε να τραγουδά μια ωδή που την έλεγε άσιγμο –συγκράτησα την αρχή: «Δάμαρτα μέλπω κόραν τε Κλυμένοιο άλοχον». Δεν πρόφτασε ωστόσο να τελειώσει γιατί η Κροκάλη τον περιέλουσε με μια χοιρινή κοιλιά γεμάτη αίμα. Γελάσαμε με το κατάντημα του Φειδόλα μα πιο πολύ με τον ταξίαρχο Πάταγο που κατέφτασε ακάλεστος. Ο κουρέας του τού είχε αφήσει, χωρίς να το καταλάβει ο Πάταγος, δύο μικρές τούφες γένια στο κάθε του μάγουλο και σαν μην έφτανε αυτό, επειδή έχασε στον κότταβο, τον ανάγκασαν να πιει σκοροδάμη και να φιλήσει τον Κυνόβουλο.

Ύστερα άρχισαν τα αινίγματα και οι γρίφοι· τι σημαίνει ανόστεις, τι σημαίνει λαλών άγλωσσος, άναψε όμως ένας καυγάς μεταξύ του μετρικού Μηδαμινού και του Μισγόλα γιατί ο Μηδαμινός επέμενε να μας απαγγείλει λίγους στίχους από τον αγαπημένο του ποιητή τον Λυκόφρονα, τον οποίο ο Μισγόλας έλεγε τότε Σκοτόφρονα τότε ας μην σου γράψω πώς. Στο τέλος νίκησε η επιμονή του Μηδαμινού, που άρχισε να απαγγείλει με την κλαψουριστή φωνή του τα ακόλουθα εφέσια γράμματα.

*Οφέλτα και μύχουρε χοιράδων Ζάραξ
σπίλα τε κατ' Τρύχαντα και τραχύς Νέδων
γωλειά και Φόρκυνος και Διακρίων*

Θα συνέχιζε ο λυμεών, αν δεν ερχόταν επί τέλους η δεύτερη τράπεζα: Τρωγάλια, πυραμούς μελίπηκτος, σασαμοτυροπαγή, πλακούντες, εγκρίδες, μύλλοι, παγκαρπία, τηγανίτες. Το σύνθημα για την επίθεση έδωσε ο Υψηγόρας με το στίχο «εις οϊωνός άριστος αμύνεσθαι περί δείπνου», και όρμησε στον πυραμούντα. Η ουλλομένη γαστήρ του Υψηγόρα που καταβρόχθισε εν ριπή οφθαλμού τον πυραμούντα που εποφθαλμιούσε και ο Αρπαλίων, αυτή στάθηκε η αρχή του κακού. Βέβαια και ο ανθοσμίας γιατί φαίνεται, Φιλαινί, πως κάποιο δίκιο έχουν όσοι λένε πως ο πρώτος κρατήρας είναι για την υγεία, ο δεύτερος για τον έρωτα, ο τρίτος για τον ύπνο, ο τέταρτος για την ύβρη, ο πέμπτος για τα γρονθοκοπήματα και ο έκτος για την τρέλα και τη μανία. Ξαφνικά το συμπόσιο μεταβλήθηκε σε μάχη Λαπιθών και Κενταύρων. Ο Μισγόλας φώναζε στον Δίδυμο πως ήταν άξιος να κρεμαστεί από το όνομά του, ο Δίδυμος του απαντούσε πως είναι να απορεί κανείς πώς βρέθηκε γυναίκα να τον κρατήσει στην κοιλιά της εννιά μήνες τη στιγμή που μια ομήγυρις δεν μπορούσε ούτε για ένα βράδυ να τον ανεχτεί. Ο Μίθαικος χτυπούσε με ένα ακροκώλιον τον Τελεσταγόρα, η Μουσάριον είχε αρπάξει από τη γενειάδα τον Μώμο γιατί την ονόμασε βάραθρον και μανιόκηπον. Ήταν καιρός, Φιλαινί, να το σκάσω γιατί και ο Κοίρανος...Δεν είχα καμιά όρεξη για οαρισμούς μ' αυτόν τον άξεστο μεσοκαιρίτη.

«Οίνος παλαιός, άνδρας νεώτερος», σοφός αυτός που το πρωτοείπε.

Φεύγοντας ωστόσο με τους παρασίτους μου και την Κυμινάνθη, όπως είμαστε όλοι ζαλισμένοι από το κρασί περιπλανηθήκαμε και χωρίς να το καταλάβουμε βρεθήκαμε πού; στο στόμα του Άδη, Φιλαινί, στο περιβόλι στη Μορμολύκης .

Ακόμη και τώρα που σου γράφω δεν μπορώ να συνέλθω από την ταραχή μου. Κάτω από την καρδιά που βρίσκεται μπροστά στην αυλή της, η Μορμολύκη είχε ανάψει μια φωτιά και πάνω στον τρίποδα έβραζε ένα χάλκινο λεβέτι. Ήταν πανσέληνος και όλα φαινόταν καθαρά. Την ακούσαμε λοιπόν να προστάζει τη δούλα της, μια θρακιώτισσα χωλή, που λένε πως στα νιάτα της ήταν μαιμαλώνα και ξάντρια, να φέρει τα φίλτρα, τα ξεραμένα βατράχια, την ασφαλτο, τον μανδραγόρα και το ιππομανές. Ύστερα την άφησε να ανακατεύει αυτό το μείγμα ενώ η ίδια έφερε μια λεκάνη με πίτουρα και αλάτι που το 'ριχνε στη φωτιά και αυτή τριζοβλούσε. Μου φάνηκε πως άκουγα το ηφαίστειο της Αίτνας να μουγκρίζει. Μετά από κάμποση ώρα η Μελιξώ –έτσι λένε τη δούλα- έφερε έναν τροχό όπου πάνω του ήταν δεμένη μια ίγξα σταυρωτά. Γύριζε τον τροχό και η Μορμολύκη κινούσε ένα ρόμβο που έκανε θόρυβο τρομαχτικό. Έτσι δεν ακούγαμε τι ακριβώς έλεγαν· μόνο λέξεις και μικρές φράσεις ασύνδετες, όπως «Ήδη ήδη ταχύ ταχύ» και «τράβηξε αυτόν τον άνδρα σπίτι μου» και ακόμη κάτι για την τρίμορφη «Εκάτη» και «σάρα μάρρα» και «φρων». «Φρων» μήπως «Εχεσίφρων»; Και για μια στιγμή καθαρότερα «ορκίζω σε, νεκύδαιμον, ίνα μοι άξης τούτον και κεφαλήν κεφαλή κολλήση και χείλεα χειλέσι συνάψη και γαστέρα γαστέρι καλλήση και μηρόν μηρώ πελάση και το μέλαν τω μελάνι συναρμόση και τα αφροδισιακά αυτού εκτελέση ούτος μετ' εμού». Το αίμα Φιλαινί είχε παγώσει στις φλέβες μου, κρύος ιδρώτας με είχε περιλούσει, η γλώσσα μου είχε κατέβει και είχε κολλήσει σαν βδέλα στον λάρυγγά μου, τα πόδια μου έτρεμαν. Δεν είχα καμιά αμφιβολία πως για τον Εχεσίφρονα ήταν όλες αυτές οι καταχθόνιες μαγγανείες. Δούλευε όμως η Μορμολύκη επί παραγγελία ή μήπως για τον εαυτό της προόριζε τον Εχεσίφρονα;

Μόνο η Κυμινάνθη διατηρούσε την ψυχραιμία της και επαναλαμβάνοντας συνεχώς «έφυγον καλόν εύρον άμεινον» και άλλα παρόμοια, με τράβηξε από το χέρι και σιγά σιγά βρήκαμε το δρόμο για το σπίτι.

Φυσικά δεν μπόρεσα πια, Φιλαινί, να κοιμηθώ και έτσι αποφάσισα να σου γράψω για να διώξω τις μαύρες σκέψεις που με περιτυλίζουν.

Αυτά είναι λοιπόν τα νέα μου, αγαπημένη φίλη. Περιμένω εναγωνίως τα δικά σου και στο μεταξύ έρρωσο και μη με λησμόνει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ 300 π.Χ.

Βάση της εισήγησής μου είναι μία επιστολή που έγραψε η Κορινθία εταίρα Πασιφίλη γύρω στο 300 π.Χ. και την απευθύνει στην ομότεχνή της Φιλαινίδα που ζούσε στην Αθήνα. Η Πασιφίλη διηγείται με λεπτομέρειες στη φίλη της τις εντυπώσεις της από την ημέρα των γενεθλίων της, κάποια καλοκαιριάτικη ημέρα. Το χειρόγραφο βρήκε και μετέφρασε ο Μιχάλης Κοπιδάκης, Καθηγητής της κλασικής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Λόγω όμως του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος που παρουσιάζει για τη ζωή στην Κορινθία γύρω στο 300 π.Χ. θεωρήσαμε απαραίτητη μια ουσιαστικότερη προσέγγιση και μελέτη του κειμένου. Η παρουσία της Πασιφίλης στην Κόρινθο είναι φανερή από στοιχεία της επιστολής. Λέει χαρακτηριστικά:

Α. «Την είδα επιτέλους προχτές στο ιερό της Ακροκορίνθου την καλή σου Μυριάνθη...»

Β. «Ήθελα όμως να σου διηγηθώ επιτροχάδην μια μου ημέρα εδώ (στην Κόρινθο), για να καταλάβεις εξ όνυχος τον λέοντα».

Δεν ξέρουμε κατά πόσον η επιστολή αυτή είναι γνήσια ή πρόκειται για ρητορικό γύμνασμα, βασισμένο όμως στην πραγματικότητα. Όμως:

Το ύφος της επιστολής, η έκφραση, η διατύπωση είναι πολύ προσεγμένα.

Η επιστολή είναι εκτενής, οι περιγραφές λεπτομερείς, οι παρεκβάσεις έντεχνες και είναι δύσκολο να υποθέσουμε ότι μία εταίρα θα έδειχνε τόσο συγγραφικό ζήλο.

Η επιστολή περιέχει στοιχεία που δεν έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη φίλη της, π.χ. η απαρίθμηση φαγητών, χορών, η περιγραφή της αλεκτορομαχίας, οι μαγικές τελετουργίες κ.λπ.

Το κείμενο μοιάζει να είναι γραμμένο, για να περισώσει στοιχεία της καθημερινής ζωής και κοινωνίας.

Υπάρχει πληθώρα κυρίων ονομάτων, πολλά από τα οποία έχουν σχηματισθεί ειδικώς. Παραδείγματος χάριν:

ελλιμενιστής Μισγόλας (Μίσγω-όλα),
γιατρός Παντατέμνων (Πάντα-τέμνω),
μάγειρας Κρεωκόρος (κρέας – χορτασμός),
πυγμαχός Κόνδυλος (γροθιά),
Μύρειψος (μυροπώλης) Οδωδίας (όζω=μυρίζω),
Γραμματοδιδάσκαλος Συλλαβόμαχος και άλλα.

Ανεξάρτητα, πάντως, από το πρόβλημα του συγγραφέως της επιστολής, το περιεχόμενό της αποτελεί σίγουρη πηγή πληροφόρησης για την κορινθιακή ζωή του 300 π.Χ.

Μία προσεκτική μελέτη της επιστολής μας δίνει στοιχεία:

για τη θρησκευτική ζωή,
για την πνευματική κίνηση,
για την οικονομική ζωή,
για την καθημερινή ζωή και πιο ειδικά:
για τις εταιρίες,
για τα κοσμήματα, τα δώρα των γυναικών και τα γυναικεία παράπονα,
για το πρόγευμα, το δείπνο, το συμπόσιο,
για την όλη διαδικασία ενός συμποσίου,
για τους χορούς και τα μουσικά όργανα,
για λαϊκά θεάματα,
για μάγισσες, μαγικές τελετουργίες, ξόρκια
για τον παροιμιακό και γνωμικό λόγο της εποχής.

Η προσωπικότητα της Πασιφίλης από τα στοιχεία της επιστολής της.

«Πασιφίλη Φιλαινίδι χαίρειν!

Δεν υπάρχει, το ξέρεις Φιλαινί, μεγαλύτερη χαρά για μια γυναίκα από το να ξέρει ότι οι άνδρες την αγαπούν. Πώς όμως είναι δυνατόν στους καιρούς που ζούμε να είναι σίγουρες για την ειλικρίνεια και τη βαθύτητα των αισθημάτων τους; Μήπως

μπορούν να πιστέψουν στα παχιά τους λόγια, τα μυριόλεκτα και τετριμμένα; Μήπως μπορούν να πιστέψουν στα μινυρίσματα, στα παρακλαυσίθυρα και στους όρκους; Όχι βέβαια. Γιατί, Φιλαινί, οι όρκοι των ανδρών είναι, όπως και οι δικόι μας, γραμμένοι στα κύματα της θάλασσας και στα φτερά των ανέμων. Γι' αυτόν τον λόγο άλλωστε την παράβασή τους δεν την τιμωρούν οι θεοί – «Αφροδίτης όρκοι ουκ εμποίνιμοι» λέει σωστά η παλιά παροιμία. Μία και μοναδική είναι η λυδία λίθος όπου βασανίζεται η γνησιότητα των αισθημάτων. Η προθυμία δηλαδή να ξοδεύουν απλόχερα και αγόγγυστα και μάλιστα για πράγματα που αυτοί τα θεωρούν ολωσδιόλου περιττά: για μύρα, για κοσμήματα, για ψιμμύθια, για ό,τι τέλος πάντων μπορεί να κάνει τις γυναίκες ποθητές στους άλλους άνδρες. Μα θα μου πεις: 'Κι αν είναι κανείς φτωχός;' 'Φιλαινί, οι φτωχοί άντρες δεν έχουν αισθήματα, γιατί αν είχαν, θα κοίταζαν με έναν οποιονδήποτε τρόπο – και υπάρχουν πολλοί – να πλουτίσουν.'».

Η Πασιφίλη προβάλλει μέσα από την επιστολή της ως μία μορφωμένη γυναίκα. Ο λόγος της είναι φροντισμένος. Διαθέτει δύναμη περιγραφής των γεγονότων και των καταστάσεων, έχει οξύνοια, είναι φιλάρεσκη. Φροντίζει πάντα τις συντροφικές της, επιδιώκοντας τις σχέσεις με πλούσιους και κοινωνικά ανώτερους (Δε θέλει να τη δουν λόγου χάρη με τον αλλαντοπώλη). Είναι φιλάρεσκη και δεν έχει να πει καλό λόγο για τις «ομότεχνές» της.

Είναι άνετη στις κοινωνικές της σχέσεις. Κυκλοφορεί ελεύθερα με την υπηρέτριά της, πηγαίνει στο Μυροπωλείο, όπου βρίσκει και σκιές ματιών, στο ψητοπωλείο, στο ιματιοπωλείο. Κουβεντιάζει στο δρόμο με πρόσωπα που την ενδιαφέρουν και χαρακτηρίζει με χτυπητά επίθετα τους διάφορους κοινωνικούς τύπους.

Η μεγαλύτερη χαρά της, όπως λέει, είναι να την αγαπούν οι άντρες και να το ξέρει. Ξέρει όμως από την πείρα της ότι οι όρκοι των ερωτευμένων, ανδρών και γυναικών, είναι «γραμμένοι στα κύματα της θάλασσας και στα φτερά των ανέμων». Γι' αυτό άλλωστε, κατά τη γνώμη της, δεν υπάρχει και τιμωρία: «Αφροδίτης όρκοι ουκ εμποίνιμοι». Ως δοκιμασία της

πραγματικής αγάπης των ανδρών θεωρεί το να ξοδεύουν απλόχερα και αγόγγυστα. Κατέχει πολύ καλά την ψυχολογία των ερωτευμένων: «Το βαλλάντιο των ερωτευμένων είναι δεμένο με ένα πράσο», λέει χαρακτηριστικά.

Όσο για τους φτωχούς, δεν φαίνεται να τους θέλει καθόλου στον κύκλο της: «Οι φτωχοί δεν έχουν αισθήματα», ομολογεί κυνικά.

Κάποτε που την γλυκοκοίταζε ένας ευνούχος, δέχτηκε την έξυπνη παροιμία από ένα γραμματικό γνωστό της: «Φοβού τους ταύρους ακεράτους περ όντας», να φοβάσαι τους ταύρους, κι αν ακόμα δεν έχουν κέρατα. Ωστόσο, δεν συμφωνεί με το γνωμικό «ου παντός πλειν ες Κόρινθον», αφού συνάντησε τυχαία ένα φίλο της που ούτε το φανταζόταν. Έχοντας πείρα από συμπόσια, γνωμοδοτούσε υπεύθυνα ότι από το σκύλο, το θυρωρό και τον καπνό που βγαίνει από την εστία, καταλαβαίνει κανείς σε τι συμπόσιο πηγαίνει.

Είναι τύπος που δε χαρίζεται σε κανένα. Σε κάποιον που πτώχευσε, του λέει ξεκάθαρα: «Δεν είμαι τζιτζίκι, Στογγυλίων, να τρέφομαι με τη δροσιά της νύχτας. Ναι τον ήλιο, το φεγγάρι, τον αέρα, το νερό, αυτά τα έχω δωρεάν, τουλάχιστον προς το παρόν. Όλα τα άλλα τα αγοράζω. Δεν έχω εγώ μεταλλεία στο Λαύριο, ούτε κήπους στον Μυρσινούντα. Ξέρεις και τι φόρους πληρώνω αφότου ο μισητός Κυκλόβορος ο δημαγωγός αποφάσισε να μεταφέρει και εδώ τα αττικά νόμιμα. Εμείς όμως σώσαμε την Ελλάδα από τους Μήδους, τότε, που να μην σωζόταν. Τα έχει ευτυχώς γραμμένα εις τον άπαντα αιώνα ο Σιμωνίδης. Και τώρα, για κοίταξέ με. Φοράω αυτά τα τριμμένα ταραντίδια και έχω καταντήσει το περίγelo του κόσμου, ο εγερσίγελως των εταιρών. Το κεφάλι μου διψάει για μύρο από πέρυσι που ήρθε ο αιγύπτιος έμπορος, ο Τουθόμαρτις – καλή του ώρα όπου και να βρίσκεται. Λες πως μ'αγαπάς. Ωραία. Παντρέψου με. Δεν ήταν πιο καλή από μένα η Θεοδότη που ξετρέλανε τον Σωκράτη, ούτε η Ερπυλλίς που την παντρεύτηκε ο μέγας Σταγειρίτης, ούτε και η Αβρότονον η μάνα του Θεμιστοκλή. Αλλά έστω, ας αφήσουμε τις νομιμότητες. Δεν υπάρχει τίποτα στο μέγαρό σας που να αξίζει; Δεν θέλω

θρηνωδό να μου φέρνει ρόδια και στεφάνια σαν να είμαι κιόλας νεκρή. 'Αι στον κόρακα, παράτα με, γαλαθινό μοσχάρι».

Γενικά, είναι γυναίκα που θέλει πάντα να την προσέχουν «τι θέση έχει μια γυναίκα σε μια μάζωξη ανδρών, όταν κανείς δεν την προσέχει». Η βασική της πάντως φιλοσοφία για τη ζωή συνοψίζεται στα παρακάτω λόγια της: «Η ζωή μας είναι λίγη, ας μην τη σπαταλούμε σε ανοησίες και θεωρίες και γρίφους».

Δώσαμε βασικά στοιχεία για το χαρακτήρα και γενικά την προσωπικότητα της Κορίνθιας Πασιφίλης, όπως προβάλλουν μέσα στην επιστολή της. Ας δούμε όμως τώρα ειδικότερα στοιχεία για την κορινθιακή ζωή του 300 π.Χ . με βάση πάντα την παραπάνω επιστολή.

Στοιχεία για τη θρησκευτική ζωή της Κορίνθου

Στην επιστολή της η Πασιφίλη αναφέρει τα ονόματα του Δία, της Παφίας Αφροδίτης, του Αλεξίκακου Ηρακλή, της Κυθερίας Αφροδίτης, του 'Αδη. Η Αφροδίτη ετιμάτο ιδιαίτερος στην Κόρινθο. Ο DECHARME στην Ελληνική Μυθολογία του (1959), σελ. 203, γράφει σχετικά: «Η θρησκεία αυτής ήκμαζε εις τας φοινικικάς αποικίας της Σικελίας, προ παντός εν Έρυκι, όπου τα πλήθη των εις τον ναόν αυτής προσκεκολλημένων εταιρών, ως και εν Ακροκορίνθω, μαρτυρούσε περί της προελεύσεώς της.».

Στην επιστολή της η Πασιφίλη μας αναφέρει μία επίσκεψη της στο ιερό της Αφροδίτης στην Ακροκόρινθο:

«Την είδα επιτέλους προχτές στο ιερό της Ακροκορίνθου την καλή σου Μυριάνθη...».

Άλλη μία ειδικότερη θρησκευτική επίσκεψη στο παραπάνω ιερό – δε γνωρίζω αν σήμερα η αρχαιολογική σκαπάνη έχει ανακαλύψει κάτι σχετικά – μας δίνει σε άλλο σημείο της επιστολής της: «Δεν θα έφευγε ωστόσο αν δεν περνούσαν η Πετάλη, η Θρυαλλίς και η Κλεψύδρα για να με πάρουν να πάμε στο ιερό της Κυθέρειας. Είναι μία μικρή σπηλιά, Φιλαινί, τρία στάδια από το σπίτι μου, ανάμεσα σε δάφνες, πλατανίσκους και μυρσίνες. Τον βράχο ολόκληρο τον σκεπάζει ένας μελάμφυλλος

κισσός σαν εραστής παραδομένος στο πάθος του. Αφήσαμε στο βωμό πόπανα, κάναμε σπονδές μελικράτου, κάψαμε άφθονο λιβανωτό και η Κλεψύδρα άφησε ανάθημα στη θεά τον καθρέπτη της – αυτό που δείχνει δεν θέλει να το βλέπει πια ούτε η ίδια. Ύστερα στεφανώσαμε με υποθυμίδες τα ξόανα του Ορθάνη, του Κέλητος, του Λόρδωνος, του Κύβδασου και του Κονίσαλου και γυρίσαμε σπίτια μας.».

Στο ενδιαφέρον αυτό απόσπασμα βλέπουμε τα εξής:

Ότι το ιερό της Αφροδίτης ήταν μια σπηλιά, μέσα σε δέντρα και θάμνους.

Ότι ακόμα χρησιμοποιείται ως μέτρο μήκους το στάδιο (185 μέτρα).

Ότι μέρος της θρησκευτικής τελετής ήταν η προσφορά, η οποία περιελάμβανε:

πόπανα (γλυκά),
σπονδές μελίκρατες,
θυμιάματα,
αναθήματα
μία εταίρα να αφήσει τον καθρέπτη της.

Ότι μέρος της όλης τελετουργίας ήταν το στεφάνωμα με περιλαίμια των ξοάνων που υπήρχαν στο ιερό.

Έκφραση της θρησκευτικής συμπεριφοράς της εποχής είναι και οι προσφωνήσεις σε θεούς:

ω γη και θεοί,
Ηράκλεις αλεξίκακε και Αφροδίτη Παφία,
Ω Ζευ Βασιλεύ.

Αναφέρονται, επίσης, η Σκύλλα και η Χάρυβδη, ο Τυφώνας και η Έχιδνα, η Μέδουσα, η Έμπουσα.

Με τη δεισιδαιμονική πλευρά της λατρείας συνδέονται όσα θα αναφέρουμε προς το τέλος για τις μάγισσες, τις μαγικές τελετουργίες, τα ξόρκια.

Στοιχεία την πνευματική ζωή

Με τα επαγγέλματα που αναφέρει η Πασιφίλη στην επιστολή της έχουμε βασικά στοιχεία για την πνευματική ζωή της Κορίνθου στο 300 π.Χ. Ειδικότερα αναφέρει: Τρεις σοφιστές, τον Λογοδαίδαλο, τον Μελισσαγόρα και τον Τεσεσταγόρα, δύο κυνικούς φιλοσόφους, τον Κύνουκλο και τον Κοινόβουλο, δύο γραμματικούς, τον Μαικύλο και τον Συλλαβομάχο, έναν που παίζει κουκλοθέατρο, τον Βάθυλο, ένα μιμολόγο, τον Αλίτυρο, ένα μετρικό (λογιστή) τον Μηδαμινό.

Μία εικόνα του γραμματοδιδάσκου Συλλαβομάχου, που κάνει διάλεξη μέσα στο ψητοπωλείο, έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον: «Μπήκε στο εφθοπωλείον ο γραμματοδιδάσκαλος Συλλαβόμαχος και χαιρετώντας με το γνωστό «αυτόματοι αγαθοί αγαθών εις δαίτας πάρεισιν» άρχισε μια διάλεξη για τα τελευταία του συγγράμματα, δηλαδή πόσο λάδι έκαψε ο λύχνος του Δημοσθένη όταν ο ρήτορας έγραψε το λόγο «περί παραπρεσβείας», τι χρώμα θα πρέπει να είχε το μάτι του Κύκλωπα, ποιο δόντι είχαν από κοινού οι τρεις Γραίες, και ποιοι ήταν οι μνηστήρες της Ελένης. Ο Πιθακνίων τον ρώτησε αρπάζοντας την ευκαιρία πόσοι υπολόγιζε ότι ήταν οι μνηστήρες της δικής του Ελένης. Δεν ακούστηκαν ωστόσο γέλια παρά μόνο η οργίλη ερώτηση του Συλλαβόμαχου «Σχέτλιε, τίπτε εθέλεις ερεθίζεμεν ...».

Στο κείμενο βλέπει κανείς τι απασχολούσε τη σκέψη των γραμματοδιδασκάλων της εποχής. Πάντως, πρέπει να πούμε ότι και οι σοφιστές δεν απολάμβαναν ιδιαίτερης εκτίμησης. Ένας από αυτούς τους σοφιστές με το παρατσούκλι Λογοδαίδαλος, δίδασκε εριστική και δισσούς λόγους και είχε αρκετούς μαθητές. Άλλος, ο Μελισσαγόρας, δίδασκε την εγκράτεια, το δαμασμό των παθών, τη νηφαλιότητα, τους δρόμους της αρετής και της κακίας. Γενικά, από τα λόγια της Πασιφίλης φαίνεται ότι πολλοί τους θεωρούσαν ψεύτες, υποκριτές και εκμεταλλευτές.

Ας δούμε το σχετικό απόσπασμα:

«Προτού αρχίσω να ετοιμάζομαι για το συμπόσιο έγραφα μια σύντομη επιστολή στον Εχεσίφρονα, που μου τον άρπαξε μέσα

από τα χέρια μου ο σοφιστής Μελισαγόρας. Του έγραψε λοιπόν πάνω κάτω τα εξής: «Χαίρε, Εχέσιφρον, αν βέβαια μπορείς να χαιρέσαι χωρίς εμένα. Αφότου άρχισες να φιλοσοφείς, έγινες απλησίαστος και σοβαρός σαν αρεοπαγίτης. Το σπίτι μου το αποφεύγεις σαν να ήταν το κατάλυμα της Μορμολύκης. Τρελάθηκες σίγουρα, δύστυχε, και χρειάζεσαι ελλέβορο (βότανο) και μάλιστα όχι από τον κοινό, αλλά από απόθεμα της φωκίδος Αντίκυρας. Δεν ξέρεις ασφαλώς τι κίβδηλο νόμισμα είναι αυτό το σαθρό γερόντιο που παριστάνει τον σκυθρωπό και μισογύνη. Από καιρό με πολιορκεί με τα δικά σου δίδακτρα, ηλίθιε. Δεν καταλαβαίνεις πως όλες αυτές οι διδασκαλίες του για την εγκράτεια, το δαμασμό των παθών, την νηφαλιότητα και τους δρόμους της αρετής και της κακίας δεν είναι παρά πομφόλυγες για να ξεγελά τους αφελείς σαν εσένα; Το κέρδος επιδιώκει ο σοφός σου δάσκαλος και γι' αυτό κατασοβαρεύεται. Φοβούμαι πως θα σε ρίξει σε μεγάλες συμφορές αυτός ο μητραγύρτης (ζητιάνος). Κανείς, όταν είναι συντροφιά με μιαν εταίρα, δεν σκέφτεται νεωτερισμούς και αλλαγές, ούτε ονειροπολεί εκστρατείες και τυραννίδες και αναμορφώσεις. Για σκέψου πόσο καλύτερα παιδεύουμε εμείς τους νέους: μαθητής της Ασπασίας ήταν ο Περικλής, ο Κριτίας και οι άλλοι τύραννοι του Σωκράτη. Σε είδα τις προάλλες και τρόμαξα. Σαν να είχες δραπετεύσει από τον Άδη, ωχρός με μαύρους κύκλους στα μάτια. Ντυμένος με χειριδωτό χιτώνα κατακαλόκαιρο. Άφησε λοιπόν αυτό το πικρόχολο γερόντιο και γύρνα κοντά μου. Η ζωή μας είναι λίγη, ας μην την σπαταλούμε σε ανοησίες και θεωρίες και γρίφους».

Είναι γνωστό ότι τα συμπόσια της αρχαιότητας, πέραν των άλλων, έδιναν αφορμές για συναντήσεις πνευματικές, συζητήσεις, διαλόγους κ.λπ.

Κάτι ανάλογο γίνεται και στο συμπόσιο, όπου πηγαίνει η Πασιφίλη. Εκεί βλέπουμε ότι:

ασχολούνται (κυρίως οι γραμματικοί) με την ετυμολογία των λέξεων,

τραγουδούσαν ωδές,

έπαιζαν αινίγματα και γρίφους,

γίνονταν απαγγελίες ποιημάτων.

Όλα τα παραπάνω παρουσιάζουν μία εικόνα της πνευματικής ζωής της Κορινθίας γύρω στο 300 π.Χ.

Στοιχεία για την οικονομική ζωή

Από την επιστολή της Πασιφίλης μπορούμε επίσης να συγκεντρώσουμε στοιχεία για την οικονομική ζωή της Κορίνθου, για την περίοδο που εξετάζουμε. Είναι εντυπωσιακό ότι στην επιστολή της η Πασιφίλη αναφέρει πάρα πολλά κύρια ονόματα με το επάγγελμά τους, σαν να είχε σκοπό να μας διαιωνίσει τα στοιχεία αυτά. Αναφέρω τα βασικότερα: βαλανεύς (υπηρέτης Λουτρών), ναύκληρος, δουλέμπορος, ελλιμενιστής, γιατρός, σοφιστής, ιχθυοπώλης, μετρικός, μάγειρας, ταξίαρχος, σοροπηγός (φερετροποιός), πυγμαχός, γραμματικός, γραμματοδιδάσκαλος, μιμολόγος, μύρεψος, μυροπώλης, αλλαντοπώλης ονηλάτης, ασπιδοποιός, τραπεζίτης, εφθοπώλης (ψητοπώλης), βιρσοδέψης, οπωρώνης (οπωροπώλης) κ.λπ.

Αναφέρονται εξάλλου συγκεκριμένα καταστήματα, όπως: μυροπωλείον, ιματιοπωλείον, ιχθυοπωλείον, εφθοπωλείον, βαλανείον (λουτρώνας).

Είναι εντυπωσιακό, πάντως, το γεγονός ότι ανάμεσα στα ανδρικά επαγγέλματα που αναφέρονται, περιλαμβάνεται και ένα γυναικείο: είναι η ανθοπώλιδα Αρύταινα, πράγμα που δίνει μια εικόνα για την κοινωνική θέση της γυναίκας στο 300 π.Χ.

Η Πασιφίλη, επίσης, παραπονείται για πολλούς φόρους που πλήρωνε, πράγμα που φανερώνει ότι οι φορολογικές στεναχώριες στους ανθρώπους είναι παλιές: «Ξέρεις τι φόρους πληρώνω, αφότου ο μισητός Κρυκλόβορος ο δημαγωγός αποφάσισε να μεταφέρει εδώ τα αττικά νόμιμα;».

Στοιχεία για την καθημερινή ζωή

α. Οι εταίρες στην Κορινθία

Οι εταίρες στην Κορινθία στην εποχή που εξετάζουμε, που αναφέρονται στην επιστολή της Πασιφίλης, είναι οι εξής δεκαοκτώ: Ακκώ, Σισύμβριον, Μαλθάκη, Ναννίον, Λήμη, Δαμασάνδρα, Μουσάριον, Κροκάλη, Γλυκέρα, Σαλακωνίς, Γλυκέριος, Κωνώπιον, Λειριόνη, Κυμιάνθη, Μυριάνθη, Πετάλη, Θρυαλλίς, Κλεψύδρα. Μία ιδέα για τις εννέα πρώτες, που πήραν μέρος σε ένα συμπόσιο, μας δίνει η Πασιφίλη, η οποία αναφέρει ότι καμιά δεν της άρεσε, πράγμα που σημαίνει ή ότι τις ζήλευε ή ότι ήταν η ωραιότερη εταίρα της Κορινθίας. «Από εταίρες ήταν η Ακκώ, η Σισύμβριον, η Μαλθάκη, η Ναννίον, η Λήμη, η Δαμασάνδρα, η Μουσάριον, η Κροκάλη και η Γλυκέρα. Καμιά δεν μου άρεσε. Η Ακκώ κιχλίζει σαν δωδεκάχρονη παιδίσκη, μολονότι πλησιάζει τα πενήντα. Η Σισύμβριον είναι ψηλή και λεπτή, αλλά της λείπει η χάρις, Φλαινί. Η Ναννίον, ω Ζευ βασιλεύ, πώς αφήνεις αυτό το κνώδαλο να παριστάνει την εταίρα: άπυγος, άσαρκος και συνεχώς πεινασμένη. Οι υπόλοιπες παντελώς ασήμαντες».

Το στοιχείο της ομορφιάς ήταν το βασικό προσόν μιας εταίρας. Γι' αυτό και η Πασιφίλη, για να μειώσει μια συντέχνισά της στα μάτια ενός δικού της φίλου, που της τον είχε αποσπάσει, τονίζει ακριβώς την έλλειψη ομορφιάς, την ασχήμια της, στο φίλο της: «Υπάρχει, άπιστε Σιμαλίων, δίκης οφθαλμός που όλα τα βλέπει και τα κρίνει. Την είδα επιτέλους προχτές στο ιερό της Ακροκορίνθου την καλή σου Μυριάνθη-Μυριάκανθος θα της ταίριαζε καλύτερα. Δύσμοιρε, αυτό είναι το ψυχρόν παραγκάλισμα, ο σκυθικός κρύσταλλος που λένε. Θα προτιμούσα να κοιμόμουν με ένα βάτραχο από τη λίμνη της Κωπαΐδος. Τι να θαυμάσει κανείς, τα μάτια της που είναι σαν του σαλιγκαριού, τα δόντια της που θυμίζουν μύραινα ή τον λαιμό της που μοιάζει με χελώνας; Νάταν τουλάχιστον τα μαλλιά της φυσικά, αλλά δεν είναι, ταλαίπωρε. Άλλο χρώμα ο κρωβύλος, άλλο οι πλόκαμοι, άλλο τα ελικτά του μετώπου. Και ο φελλός κάτω από τα κρουπέζια (παπούτσια), και η αρρυθμία του βαδίσματος, και η τριχοφυία του ποδός – Κύπρις συνεργέ – αυτό είναι το μυθολογούμενο πόδι της Έμπουσας...».

β. Δώρα στις εταίρες

Τα συνηθέστερα δώρα που έκαναν στις εταίρες ήσαν τα εξής:
κοσμήματα
ψιμμύθια (καλλυντικά),
κεκρούφαλο (κεφαλόδεσμος),
μικρά πουλιά (παπαγάλοι),
αλάβαστρο βρενθείου μύρου,
ορμίσκος διάλιθος (περιδέραιο),
κροκωτός χιτώνας.

Ο σκοπός των δώρων προς τις εταίρες είναι προφανής. Ωστόσο, αν τα δώρα δεν τις ικανοποιούσαν, εξέφραζαν απροκάλυπτα τα παράπονά τους, όπως κάνει η Πασιφίλη στον Κοίρανο, που οργάνωνε συμπόσιο γι'αυτήν και της έστειλε από πριν δώρα: «...ο Κοίρανος έστειλε τους δούλους του να μου φέρουν τα πρώτα, τα εωθινά δώρα, και να με καλέσουν στο συμπόσιο που θα γινόταν προς τιμή μου το βράδυ. Τους απάντησα σηκώνοντας τα φρύδια μου όσο πιο ψηλά μπορούσα ότι τα δώρα του κυρίου τους, που ήταν – άκου Φιλαινί – αλάβαστρον βρενθείου μύρου, ορμίσκος διάλιθος, κεκρόφαλος από τη Σιδώνα και το θαυμασιότερο ένας μικρούλης ψιττακός που έλεγε συνεχώς «Πασιφίλη η καλή, χαίρε» – τους απάντησα λοιπόν ότι τα δώρα τους ήταν ευτελή και πως μόνο την κορακοζώητη Τρύφαινα, που τα μάτια της βλέπουν το ένα το άλλο, θα μπορούσαν να ικανοποιήσουν».

γ. Τα γυναικεία παράπονα

Είναι γνωστό ότι οι εταίρες πάντα επιδίωκαν τη συντροφιά ανθρώπων πλούσιων. Είναι φυσικό, λοιπόν, όταν ένας πλούσιος έπαυε να δείχνει ενδιαφέρον γι'αυτές, να διαμαρτύρονται, όπως κάνει και η Πασιφίλη, γιατί ο φίλος της ο Στρογγυλίων, δεν είναι αρκετά γενναιόδωρος. Κοντά στα άλλα η Πασιφίλη, επιζητεί και αποκατάσταση με γάμο: «Άρχισε λοιπόν ο Στρογγυλίων τα γνωστά, πως το κτήμα του στη Σικυώνα πουλήθηκε, και πως ο

πατέρας του κοντεύει να τον αποκληρώσει. Εγώ τον διέκοψα απότομα: «Δεν είμαι τζιτζίκι, Στρογγυλίων, να τρέφομαι με τη δροσιά της νύχτας. Ναι τον ήλιο, το φεγγάρι, τον αέρα, το νερό, αυτά τα έχω δωρεάν, τουλάχιστον προς το παρόν. Όλα τα άλλα τα αγοράζω. Δεν έχω εγώ μεταλλεία στο Λαύριο, ούτε κήπους στον Μυρσινούντα. Ξέρεις και τι φόρους πληρώνω αφότου ο μισητός Κυκλόβορος ο δημαγωγός αποφάσισε να μεταφέρει και εδώ τα αττικά νόμιμα. Εμείς όμως σώσαμε την Ελλάδα από τους Μήδους, τότε, που να μην σωζόταν. Τα έχει ευτυχώς γραμμένα εις τον άπαντα αιώνα ο Σιμωνίδης. Και τώρα, για κοίταξέ με. Φοράω αυτά τα τριμμένα ταραντίδια και έχω καταντήσει το περίγελο του κόσμου, ο εγερσίγελως των εταιρών. Το κεφάλι μου διψάει για μύρο από πέρυσι που ήρθε ο αιγύπτιος έμπορος, ο Τουθόμαρτις – καλή του ώρα όπου να βρίσκεται. Λες πως μ'αγαπάς. Ωραία. Παντρέψου με. Δεν ήταν πιο καλή από μένα ο Θεοδότη που ξετρέλανε τον Σωκράτη, ούτε η Ερπυλλίς που την παντρεύτηκε ο μέγας Σταγειριτής, ούτε και η Αβρότονον η μάνα του Θεμιστοκλή. Αλλά έστω, ας αφήσουμε τις νομιμότητες. Δεν υπάρχει τίποτα στο μέγαρό σας που να αξίζει; Δεν θέλω θρηνωδό να μου φέρνει ρόδια και στεφάνια σαν να είμαι κιόλας νεκρή. Άι στον κόρακα, παράτα με, γαλαθηνό μωσχάρι».

δ. Το πρόγευμα, το δείπνο και το συμπόσιο

Στην επιστολή της Πασιφίλης υπάρχουν πολλά στοιχεία για το περιεχόμενο του προγεύματος, του δείπνου και του συμποσίου. Η συγγραφέας της επιστολής είναι αναλυτική και μας δίνει λεπτομερείς ονομασίες για τα διάφορα εδέσματα.

Το πρόγευμα περιελάμβανε:

μυττωτό με σκόρδο (σκορδαλιά),
εγκρουφία (ψωμί ψημένο στη στάχτη),
πέπανα μελίπηκτα (είδος γλυκών),
πλακούντια γλυκόσματα (είδος γλυκών),
τυρί μαλακό.

Το δείπνο περιελάμβανε:

ιχθύδια,
σκόρδα,
κολυμβάδες ελιές,
ραφανίδες (ραπάνια).

Ιδιαίτερα πλούσιο, όμως, ήταν το συμπόσιο, που περιελάμβανε:

I. Ορεκτικά:

γαστέρες οπτές (πατσιές),
θρίδακες σε οξάλμη (μαρούλια σε ξύδι και άλμη),
μικροσκοπικούς αλλάντες (αλλαντικά) τυλιγμένους σε φύλλο
(ντολμαδάκια;),
αυγά χηναλώπεκος (χήνα που ζει σε οπές του εδάφους),
βολβοί μεγαρικοί.

II. Κρέατα:

Μοσχάρι, γουρουνόπολο, ερίφιο, χήνα, αλεκτορίδιον, ορτύκι.

Εντυπωσιάζει ο τρόπος με τον οποίο ψήνονταν και προσφέρονταν όλα αυτά τα κρέατα. Ας δούμε το σχετικό κείμενο: «Τέσσερις δούλοι έφεραν ένα μοσχάρι λαρινό ξεροψημένο και ο Κρεωκόρος με το μεγάλο μαχαίρι του, το θυτικό, το άνοιξε μπροστά στα μάτια μας. Μέσα στο μοσχάρι υπήρχε ένα γουρουνόπουλο γαλαθινό (γάλακτος), μέσα στο γουρουνόπουλο ένα ερίφιο, μέσα στο ερίφιο μια χήνα, μέσα στη χήνα ένα αλεκτορίδιον και μέσα στο αλεκτορίδιον ένα ορτύκι».

Φυσικά προκαλεί εντύπωση πώς κατάφεραν να ψήσουν τόσα κρέατα το ένα μέσα στο άλλο. Ίσως να τα έψηναν χωριστά και μετά να τοποθετούσαν το ένα μέσα στο άλλο.

III. Θαλασσινά:

πίνες (οστρακοφόρα),
φροξίνα (ποταμίσιο ψάρι),
κορακίνοι (ψάρι όμοιο με πέρκα),
φάγροι (φαγγριά),
λαβράκια,

κομμάτια θύννου.

IV. Καρυκεύματα:

Σησάμι,

σίλφιον (αρωματικό φυτό),

κύμινο,

κάππαρη,

ρίγανη,

πήγανο,

μάραθο.

V. Γλυκά:

Τρωγάλια,

πυραμούς μελίπηκτος,

σασαμοτυροπαγή,

πλακούντες,

εγκρίδες,

μύλλοι,

παγκαρπία,

τηγανίτες.

Κατά το συμπόσιο προσφερόταν κρασί με κρατήρες. Υπήρχε μάλιστα και προσδιορισμός των παρενεργειών ανάλογα με την ποσότητα του κρασιού που έπινε κανείς.

ο πρώτος κρατήρας ήταν για την υγεία

ο δεύτερος για τον έρωτα

ο τρίτος για τον ύπνο

ο τέταρτος για την ύβρη

ο πέμπτος για τις γροθιές

ο έκτος για την τρέλα.

Κατά ευτυχή σύμπτωση σε ταβέρνα του νομού μας, στην Γκούρα Κορινθίας - αλλά ίσως και σε άλλες -, υπάρχει ανάλογος κατάλογος με τις παρενέργειες κάθε καρτούτσου. Ας τον ακούσουμε:

το πρώτο φέρνει όρεξη
το δεύτερο υγεία
το τρίτο φέρνει τη χαρά
το τέταρτο την ευτυχία
το πέμπτο παρεξήγηση
το έκτο φασαρία
το έβδομο τη συμπλοκή
το όδγοο αστυνομία.

ε. Η όλη διαδικασία ενός συμποσίου

Την όλη διαδικασία ενός συμποσίου στην Κόρινθο του 300 π.Χ. μας δίνει η Πασιφίλη. Ειδικότερα αναφέρεται:

α) στα δώρα που έστειλε ο οικοδεσπότης στην προσκεκλημένη του,

β) στον τρόπο ντυσίματος της προσκεκλημένης,

γ) στα πρόσωπα που έπαιρναν μέρος στο συμπόσιο,

δ) στα φαγητά, τα καρυκεύματα, τα γλυκά,

ε) στα μουσικά όργανα, τους χορούς, την πνευματική ατομόσφαιρα του συμποσίου.

α) Ήταν φαίνεται συνήθεια ο οικοδεσπότης να στέλνει δώρα στο άτομο, προς τιμήν του οποίου έδινε το συμπόσιο. Στην προκειμένη περίπτωση, ο Κοίρανος έστειλε δώρα με τους δούλους του στην Πασιφίλη για να την καλέσουν στο συμπόσιο. Η πανέξυπνη εταίρα όμως, όπως ήδη αναφέραμε, δεν έδειξε ότι ενθουσιάστηκε από τα δώρα που ήσαν: αλάβαστρον βρενθείου μύρου, ορμίσκος διάλιθος (περιδέραιο), κεκρύφαλος (κεφαλόδεσμος) από τη Σιδώνα και ένα μικρός παπαγάλος. Αντί να ευχαριστήσει γι' αυτά, του παραγγέλνει ότι τα δώρα του ήταν ευτελή και πως μόνο την κορακοζώητη Τρύφαινα, που τα μάτια της βλέπουν το ένα το άλλο, θα μπορούσαν να ικανοποιήσουν.

β) Το θέμα της ενδυμασίας για το συμπόσιο ήταν κάτι που απασχολούσε τις εταίρες. Η Πασιφίλη αυτή τη φορά προτίμησε να

ντυθεί απλά. Μας περιγράφει τι φόρεσε, από το κεφάλι μέχρι τα πόδια: φόρεμα, κοσμήματα, υποδήματα. «Τους άφησα λοιπόν να περιμένουν στην αυλή και εγώ άρχισα να ετοιμάζομαι – συμπαραστάτης και βοηθός μου η Κυμινάνθη. Προτίμησα να ντυθώ απλά γιατί σε τέτοιας λογής συμπόσια δεν ξέρει κανείς τι θα συναντήσει. Έβαλα λοιπόν το παραλουργές, ένα λεπτό κεκρύφαλο, που μου είχε δωρίσει ο Σμικρίνης και από τα κοσμήματά μου μόνο τον επικάρπιον όφι, τα ιπποκάμπια και τον ελάσσονα χλιδώνα. Προτίμησα, επίσης, να φορέσω αντί για τα κρούπαλα (παπούτσια με φελλό) που είχα σκεφθεί αρχικά, τον περιπόρφυρο μάσθλητα που είχε φέρει πέρυσι ο ναύκληρος χασικλής. Αυτό το υπόδημα αναδεικνύει την ευρυθμία του ποδιού μου, Φιλαινί».

γ) Ιδιαίτερα πρέπει να σταθούμε στους προσκεκλημένους του συμποσίου. Η Πασιφίλη σαν να επιμελείται της κοσμικής στήλης κάποιας εφημερίδας, μας αναφέρει έναν-έναν τους καλεσμένους. Να είναι άραγε η πρώτη κοσμικογράφος; Ας δούμε, όμως, ποιοι έλαβαν μέρος: «Στο συμπόσιο λοιπόν παρευρέθηκαν: ο δουλέμπορος Σάραμβος, που ήταν και αυτός δούλος παλιά γι' αυτό έχει κατεβασμένα στο μέτωπό του τα μαλλιά να κρύβουν το στίγμα, ο ελλιμενιστής Μισγόλας, ο Κυνόβουλος ο κυνικός φιλόσοφος, ο Δίδυμος ο κνισολοιχός, ο Μίθαικος που κληρονόμησε πέρυσι τον Βομβυλιό και τον οποίο ο Κυνόβουλος αποκαλεί χρυσούν πρόβατον, ο Τελεσταγόρας ο σοφιστής (οικοτρόφος του άρχοντα Κέρδωνα), ο γραμματικός Μώμος που τον αποκαλούν «η μελιτίνη αγχόνη», ο Υψηγόρας ο πτωχαλαζών που φωνάζει το δούλο του με εκατό ονόματα για να νομίζει ο κόσμος ότι έχει πολλούς υπηρέτες, ο Φειδόλας ο Κιθαρωδός – θα έχεις ακούσει το υπόρχημά του που αρχίζει με το στίχο «αρχή και ρίζα παντός αγαθού η της γαστρός ηδονή» - , ο γιατρός Παντατέμων, ο του Άδου χορηγός, όπως τον ονομάζει ο Μώμος, ο Αρπαλίων ή κυνάμνια που έχει το ιχθυοπωλείον στο δυτικό λιμάνι, ο Μηδαμινός ο μετρικός που λέγεται και σταλαγμός και ο εγγαστρίμυθος Μόρυχος. Και άλλοι πολλοί που δεν τους έχεις ακουστά. Από εταίρες ήταν η Ακκώ, η Σισύμβριον, η Μαλθάκη, η

Ναννίον, η Λήμη, η Δαμασάνδρα, η Μουσάριον, η Κροκάλη και η Γλυκέρα».

δ) Για τα φαγητά, τα καρυκεύματα και τα γλυκά έγινε λόγος πιο πάνω.

ε) 1. Εντύπωση, κοντά στα όσα γράφει η Πασιφίλη, προκαλεί η επιμονή της στη λεπτομέρεια. Έτσι βλέπουμε να μας αναφέρει τα είδη οκτώ χορών που χόρευαν στο συμπόσιο:

κόρδακας,
βίβασις,
μόθωνας,
βαυκισμός,
απόκινος,
κολλαβίδα,
σκώπα,
μογγάδα.

2. Την ίδια ευαισθησία δείχνει και στην παρουσίαση των μουσικών οργάνων. Στο συμπόσιο υπήρχαν εννέα μουσικά όργανα:

ο επίφαλλος (είδος αυλού),
η σικιννοτρούβη,
ο μύθωνας,
ο κρουσίθυρος,
η μάγαδις (είδος αυλού),
οι πηκτίδες (είδος άρπης),
η σαμβύκη (έγχορδο με 4 χορδές),
ο σκινδαψός (έγχορδο με 4 χορδές),
η ύδραυλις (υδραυλικό μουσικό όργανο).

3. Από το συμπόσιο δεν έλειπε η πνευματική ατμόσφαιρα, κοντά βέβαια στην καλλιτεχνική μουσική. Έτσι βλέπουμε να ασχολούνται με την ετυμολογία των λέξεων, να τραγουδούν ωδές, να παίζουν αινίγματα και γρίφους και να κάνουν απαγγελίες. Δεν λείπουν όμως και τα αστεία περιστατικά: «Δεν

είχε τελειώσει το πρώτο δείπνο όταν ο Μώμος ο γραμματικός άρχισε μια διάλεξη για την καταγωγή της λέξης οίνος λέγοντας ότι θα πρέπει να προέρχεται από το «οιόνους» και αυτό από το «οίησις» και «νους» και άλλα πολλά που μόνο ένας γραμματικός μπορεί να επινοήσει. Άλλοι υποστήριζαν ότι ο οίνος έχει σχέση με τον όνο και εκεί μπέρδεψαν κάποιο φιλόσοφο Χρεμύλο, Κρατύλο – πού να θυμάμαι τόσα ονόματα; Ο κιθαρωδός άρχισε να τραγουδά μια ωδή που την έλεγε άσιγμο - συγκράτησα την αρχή: «Δάμαρτα μέλπω κόραν τε Κλυμένοιο άλοχον». Δεν πρόφτασε ωστόσο να τελειώσει γιατί η Κροκάλη τον περιέλουσε με μια χοιρινή κοιλιά γεμάτη αίμα. Γελάσαμε με το κατάντημα του Φειδόλα μα πιο πολύ με τον ταξίαρχο Πάταγο που κατέφτασε ακάλεστος. Ο κουρέας του, του είχε αφήσει, χωρίς να το καταλάβει ο Πάταγος, δυο μικρές τούφες γένια στο κάθε του μάγουλο και σαν να μην έφτανε αυτό, επειδή έχασε στον κότταβο, τον ανάγκασαν να πιεί σκοροδάμη και να φιλήσει τον Κυνόβουλο.

Ύστερα άρχισαν τα αινίγματα και οι γρίφοι: τι σημαίνει ανόστεος, τι σημαίνει λαλών άγλωσσος, άναψε όμως ένας καυγάς μεταξύ του μετρικού Μηδαμινού και του Μισγόλα γιατί ο Μηδαμινός επέμενε να μας απαγγείλει λίγους στίχους από τον αγαπημένο του ποιητή τον Λυκόφρονα, τον οποίο ο Μισγόλας έλεγε πότε Σκοτόφρονα, πότε ας μην σου γράψω πώς. Στο τέλος νίκησε η επιμονή του Μηδαμινού, που άρχισε να απαγγείλει με την κλαψουριστή φωνή του τα ακόλουθα εφέσια γράμματα. Οφέλτα και μύχουρε χοιράδων Ζάραξ σπίλα τε κατ' Τρύχαντα και τραχύς Νέδων γωλειά και Φόρκυνος και Διακρίων».

στ. Λαϊκά Θεάματα

Στην επιστολή η Πασιφίλη μάς περιγράφει με λεπτομέρειες κάτι που σήμερα δεν υπάρχει στην Ελλάδα, συνηθίζεται, όμως, σε άλλες χώρες. Πρόκειται για την αλεκτορομαχία.

Και εδώ η Πασιφίλη γίνεται ρεπόρτερ της εποχής και μας δίνει πλήρη περιγραφή του αγώνα: «Μας κάλεσαν λοιπόν να παρακολουθήσουμε ένα αγώνα αλεκτορομαχίας που μόλις είχε

αρχίσει στη στοά των οψοπωλών. Τρέξαμε γιατί οι αντίπαλοι δεν ήταν τυχαίοι. Ήταν ο αλεκτρούων του βυρσοδέψη Χοριώνος, που ο κύριός του τον αποκαλούσε «Ηικανό» και ο αλεκτρούων του βουτυχή Κρωβύλου ο «Κραταίβιος». Το θέαμα πράγματι ήταν φοβερό. Αληθινή γιγαντομαχία. Και δεν ήταν μόνο τα φτερά που τινάζονταν στον αέρα, οι κρωγμοί και τα αίματα, ήταν και οι λαρυγγισμοί των θεατών που οι περισσότεροι είχαν στοιχηματίσει. Ο Κραταίβιος είχε χάσει ήδη το ένα του μάτι κρατούσε όμως τον Ηικανό από το λειδί – τι να στα λέω. Τότε μόνο κατάλαβα γιατί ο Μιλτιάδης οργάνωσε, όταν έμαθε ότι οι Πέρσες είχαν ξεκινήσει για την Ελλάδα, αγώνες αλεκτορομαχίας στην Αθήνα. Τέτοια θεάματα ξεσηκώνουν ακόμη κι όποιον έχει καρδιά ελαφίνας. Κόντεψα πάντως να λιποθυμήσω, αλλά κρατήθηκα γιατί φαντάστηκα πως οι μονομάχοι δεν ήταν ο Ηικανός και ο Κραταίβιος, αλλά δυο ψυχωμένοι αντεραστές που μάχονταν μέχρι υστάτης πνοής για μένα, Φιλαινί».

ζ. Προλήψεις και Δεισιδαιμονίες

Κάθε κοινωνία, όπως είναι φυσικό, έχει τις προλήψεις της, τις δεισιδαιμονίες της, τις μεταφυσικές ανασφάλειες, τους μάγους και τους αγύρτες που εκμεταλλεύονται τον κόσμο.

Την περιγραφή μιας τέτοιας γυναίκας και τις δυνατότητες που είχε, μας δίνει η Πασιφίλη σε ένα ενδιαφέρον μέρος της επιστολής της:

«Καθώς προχωρούσαμε στις άκρες των ποδιών μας κοιτάζοντας προς τα πίσω, βρεθήκαμε ξαφνικά αντιμέτωπες με το αποκύημα του Τυφώνα και της Έχιδνας, τη φαρμακίδα Μορμολύκη, που, πίστεψέ με, τρομοκρατεί την πόλη ολόκληρη. Δεν εμφανίζεται συχνά, αλλά όταν φανεί με τον κατάμαυρο χιτώνα της, τον πύλο τον αρκαδικό, την κόκκινη ζώνη με τα ζώδια και το ραβδί με τα κουδουνάκια δεν μοιάζει, είναι η εριννύς Τεισιφόνη. Λέγονται πολλά. Πως κατεβάζει το φεγγάρι, πως αν πει το όνομά σου πασπαλίζοντας αλάτι στη φωτιά μένεις ακίνητη, δεμένη με αόρατα δεσμά, πως την εταίρα Μαρμάριον τη μεταμόρφωσε σε νυχτερίδα και άλλα, και άλλα πιο τρομερά. Ας

είναι καλά η Κιμυνάνθη μου που ξορκίσε το κακό βάζοντάς της στο χέρι με τρόπο δύο τετράδραχμα».

Στην επιστολή αναφέρεται και ο τρόπος με τον οποίο μπορούσε τότε ο Κορίνθιος να ξορκίσει το κακό. Ήταν η προσφορά χρημάτων στη μάγισσα. Σήμερα ασφαλώς δεν συμβαίνουν τέτοια πράγματα!! Αν ακούτε κάτι τέτοιο, πρόκειται για αναχρονισμό. Έλεγαν, επίσης, τα λόγια «έφυγον καλόν, εύρον άμεινον».

Όμως, εκείνο που μας προκαλεί εντύπωση είναι η περιγραφή μιας μαγικής τελετουργίας, που κάνει η μάγισσα Μορμολύκη. Η περιγραφή είναι λεπτομερής. Αναφέρει τα μαγικά αντικείμενα που χρησιμοποιούσε, τα μαγικά υλικά, το τελετουργικό, τις λέξεις και εκφράσεις που έλεγε. Ο σκοπός της όλης μαγικής τελετουργίας ήταν να προσεταιριστεί ερωτικά για λογαριασμό της ή για λογαριασμό κάποιας άλλης τον Εχεσίφρονα.

η. Ο παροιμιακός και γνωμικός λόγος της εποχής

Ο λόγος της Πασιφίλης, ο δικός της ή των διαφόρων προσώπων που μας παρουσιάζει, περιέχει αρκετά γνωμικά και παροιμίες που χαρακτηρίζουν τη θυμοσοφία της εποχής.

Τα αναφέρουμε συγκεντρωμένα, αν και μερικά ακούστηκαν ήδη:

Οι όρκοι των ανδρών όπως και των γυναικών είναι γραμμένοι στα κύματα της θάλασσας και στα φτερά των ανέμων.

Αφροδίτης όρκοι ουκ εμποίνιμοι (δεν προκαλούν τιμωρία στον επίορκο).

Οι φτωχοί δεν έχουν αισθήματα.

Ου παντός πλειν ες Κόρινθον.

Φοβού τους ταύρους ακεράτους περ όντας (συμβουλή στην Πασιφίλη, που την ενοχλούσε ένας ευνούχος).

Δώρα και Θεούς πείθει.

Μπορεί το σκυλί να κατασπαράξει άλλο σκυλί;

Το βαλλάντιο του ερωτευμένου είναι δεμένο με ένα
εύθραυστο πράσο.

Ἔστι δίκης οφθαλμός.

Αυτόματοι αγαθοί αγαθών εις δέτας πάρεισιν.

Η ζωή μας είναι λίγη, ας μην την σπαταλούμε σε θεωρίες και
γρίφους.

Εξ όνυχος τον λέοντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 - ΑΛΛΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΟ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΟΥ 300 Π.Χ.

α) Ποιοί Κυβερνούσαν στην Κόρινθο γύρω στο 300 π.Χ.

Ο Δημήτριος ο Πολιορκητής, την εποχή εκείνη, ήταν ο κυρίαρχος της Πελοποννήσου, διότι είχε εκδιώξει από τις πόλεις τους φρούραρχούς των. Από την Κόρινθο εκδιώχθηκε ο Φρούραρχος Πρεπέλαιος. Ο Δημήτριος, την ίδια εποχή, επιχείρησε ανασύσταση του «Κοινού των Ελλήνων».

Στον Ισθμό της Κορίνθου το 302, στο συνέδριο του Κοινού των Ελλήνων, ο Δημήτριος αναγορεύτηκε ηγεμών της Ελλάδος. Για αρκετό χρονικό διάστημα κυριάρχησε στον ευρύτερο ελλαδικό χώρο, νικώντας σημαντικούς αντιπάλους του. Συνέδεσε το όνομά του με την Κόρινθο, διότι στα ναυπηγεία της ναυπήγησε εκατοντάδες πλοία για τον στόλο του. Κατά την εμπόλεμη διαμάχη με τον Πύρρο και τον Σέλευκο αιχμαλωτίστηκε και πέθανε το 282 π. Χ. Τον διαδέχθηκε ο γιος του Αντίγονος Γυνατός, ο οποίος διόρισε διοικητή Πελοποννήσου με έδρα την Κόρινθο τον αδελφό του τον Κρατερό. Ήταν η εποχή όπου οι Μακεδόνες και οι μακεδονίζοντες κυρίαρχούσαν στο μεγαλύτερο ελλαδικό χώρο.

β) Τι ήταν ο κότταβος

«Κότταβος». Το πασίγνωστο και περίφημο παιχνίδι των συμποσίων είχε ως εξής:

Το υπόλοιπο του κρασιού, που απέμεινε στον Κύλικα, έπρεπε να εκσφενδονίζεται εναντίον ενός δίσκου που περιστρεφόταν πάνω σε ένα ψηλό ορθοστάτη.

Κάθε ευστοχία έριχνε κάτω τον δίσκο, «Κότταβο», κάνοντάς τον να κτυπήσει με ήχο πάνω σε μια εγκατάσταση, που έπιανε το δίσκο και με τον ήχο της δήλωνε έντονα τον νικητή.

Το έπαθλο του νικητή ήταν προσφορά λιχουδιών ή φιλιά από τις εταιρες μέχρι και συνεύρεση με αυτές.

γ) Η λατρεία της θεάς Αφροδίτης

Η θεά Αφροδίτη ετιμάτο ιδιαίτερος στην Κόρινθο και λατρευόταν ως η Πολιούχος αυτής. Το ιερό της Αφροδίτης στην Ακροκόρινθο ήταν τόπος όπου συνέρεαν πάρα πολλές γυναίκες για να τιμήσουν την θεά και να ζητήσουν την βοήθειά της. Προσέρχονταν ιερόδουλες που την υπηρετούσαν ως μέλη της Ιερής Πορνείας και προσέρχονταν και μη ιερόδουλες.

Σύμφωνα με τη «θεογονία» η Αφροδίτη είναι κόρη του Ουρανού και από αυτήν γεννήθηκε η Αρμονία. Η Αφροδίτη ήταν η θεά της ομορφιάς και του κοινού έρωτα και γι' αυτό την ονόμαζαν και Πάνδημο. Ήταν, επίσης, και προστάτιδα θεά του πνευματικού έρωτα, οπότε τότε ονομαζόταν και Ουρανία, ενώ, όταν προστάτευε τις παρθένες, είχε πολλά σύμβολα όπως το μήλο, τα κρίνα, τον τράγο ή το ερωτύλο περιστέρι και αυτά της τα σύμβολα υπαινίσσονταν τις ερωτικές σχέσεις των δύο φύλων και την γόνιμο Παραγωγικότητα. Την θεά Αφροδίτη την αποκαλούσαν χρυσή για την σπουδαιότητα του έρωτα, Ελικοβλέφαρο γιατί ήταν πολύ όμορφη και Φιλομειδή γιατί ήταν προσιτή στους ανθρώπους. Συνοδοί της θεάς ήταν ο Ίμερος και ο Πόθος.

δ) Μερικά από τα κοσμητικά επίθετα που χρησιμοποιούνταν από τους αρχαίους Κορίνθιους

Οι αρχαίοι Κορίνθιοι στην καθημερινή τους ζωή χρησιμοποιούσαν μεταξύ άλλων τα κατωτέρω κοσμητικά επίθετα βάσει πληροφοριών που μας δίνει η Επιστολή της Πασιφίλης:

Ανυπόφορος Ερωτύλος,
Αλαζονοφλύαρος,
Κορακοζώητος,
Ακερσοκόμης (μακρουμάλλης),
Θλαδίας,
Νευροσπάστης,
Εγερσίγελως,

Γαλαθινό μοσχάρι,
Σαθρό γερόντιο,
Μητραγύρτης,
Περιπόρφυρος μάσθλητας,
Περίτριμμα της Αγοράς,
Παράσιτο,
Ευφυής κιναιδολόγος,
Πτωχαλαζών,
Άπυγος, άσαρκος, (χωρίς κώλο),
Άξεστος μεσοκαιρίτης,
Χρυσούν Πρόβατο,
Σοροπηγός,
Ψιχοκλάστης,
Ρικνή,
Κυαμοτρώγας,
Λυμεών,
Μελίπηκτος,
Βάραθρον (ύβρις για εταίρα),
Μανιόκηπος,
Ηδυμελεστάτη (γλυκό μέλος μουσικής).

ε) Ο Δημήτριος του Δημητρίου του Φαληρέως

Λάτρευε την Κορινθία Εταίρα Αρισταγόρα, για την οποία σπαταλούσε τεράστια χρηματικά ποσά. Στις τελετές διέταζε να στήνουν ικριώματα της εταίρας προς απόδοση τιμής της, μεγαλύτερα και από τα ικριώματα του Ερμού.

στ) Το ιερόν της Αφροδίτης στην Κόρινθο

Φημιζόταν για τον πλούτο και την πολυτέλεια των εταίρων. Το ιερό της Αφροδίτης –κατά τον Στράβωνα– είχε περί τας χιλίας

ιεροδούλους που ασκούσαν Ιερή Πορνεία. Στο ιερό τελούνταν κάθε χρόνο τα «Αφροδίσια». Όταν εισέβαλε ο Ξέρξης στην Ελλάδα πρώτες οι ιερόδουλες μετέβησαν στο ιερό και ευχήθηκαν υπέρ της σωτηρίας των Ελλήνων. Οι ίδιες διέθεσαν, πάλι, πολλά από τα κοσμήματά τους για τον αγώνα των Ελλήνων.

ζ) Η Φιλαινίς

Διάσημη εταίρα των Αθηνών, μεγάλης μορφώσεως. Συγγραφέυς των κειμένων με τον τίτλο «Περί Αφροδισίων». Ήταν ερωμένη και πιστή οπαδός του Επίκουρου και παθιασμένη αμφίφυλη ερωτικά.

η) Ένας διάλογος για τις εταίρες της Κορίνθου

Από τον Αριστοφάνη στον «Πλούτο», διάλογος δύο γερόντων, του Χρεμύλου και του δούλου του, του Καρύωνα. Μιλούν οι δυο τους για τις εταίρες της Κορίνθου και σχολιάζουν την αγάπη αυτών για τα χρήματα:

ΧΡΕΜΥΛΟΣ: «Οι Εταίρες οι Κορίνθιες καθώς λένε, έτσι και συμβεί κάποιος φτωχούλης να τους αποτείνει το λόγο ούτε που του δίνουν σημασία. Μα αν είναι πλούσιος του δείχνουν αμέσως τον πισινό τους».

ΚΑΡΥΩΝ: «Λένε ότι και τα αγόρια κάνουν ακριβώς το ίδιο και δείχνουν τον πισινό τους όχι για χάρη των εραστών αλλά για τα χρήματα».

ΧΡΕΜΥΛΟΣ: «Όχι οι καλοί νέοι, αλλά οι διεφθαρμένοι, οι πόρνοι! Ο καλός ο νιος δεν ζητάει χρήματα!».

ΠΗΓΕΣ

1. Περιοδικό «ΑΝΤΙ» 1987, Η Επιστολή σε μετάφραση του Καθηγητή ΜΙΧ. ΚΟΠΙΔΑΚΗ.
2. VIOLAINE VANOUBKE 1995 « Η πορνεία στην Ελλάδα και την Ρώμη».
3. Πausανία Περιηγητού «ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΑ»
4. Αγγέλου Φουριώτη «Ιστορία της Κορίνθου»
5. CAROLA REINS BERG «Γάμος, Εταίρες και παιδεραστία στην Αρχαία Ελλάδα»
6. Νικολάου Παπαχατζή, Αρχαία Κόρινθος
7. Λεξικό «Σουΐδας»
8. Μέγα Εταιρικό, Μάριου Βερέττα.
9. Γρ. Στεφάνου, «Οι εταίρες στην Αρχαία Ελλάδα».
10. Χρήστος Μότσης «Τι έτρωγαν οι αρχαίοι Έλληνες».